

SAPPA DIGITAAL

NR.

1 maart 2017

Beste lezer,

Bedankt om het derde digitale nummer van ons tijdschrift SAPpig te downloaden. We hopen dat u het kan waarderen.

Veel bezoekers aan het stadsarchief zijn bezig met het opzoeken van hun stamboom. Daarbij passeren voornamelijk de klassieke bronnen. Het is en blijft onze bedoeling om de minder klassieke bronnen ook eens te doorsnuffelen om interessante zaken te noteren. Deze publiceren

maakt ze voor iedereen toegankelijk.

We stellen vast dat velen bezig zijn met de 17de en 18de eeuw. We moeten bekennen dat niet iedereen het lezen van deze teksten onder de knie heeft. Alhoewel iedereen met een beetje geduld en veel oefenen dit wel zou aankunnen. Zeker als u onze lessen oud schrift volgt! Een stille wenk? Minder evident maar even interessant is de 19de en 20ste eeuw. Niet om de familiale banden aan te tonen. Veeleer kunnen we op zoek gaan naar de leefomstandigheden en de bezigheden van onze voorouders. Helaas blijven deze dossiers jaren onaangeroerd liggen in het stadsarchief. De interesse is er wel maar het ontbreekt ons aan vrijwilligers of tijd. Voelt iemand zich geroepen?

Onze voorzitter Paul Johan doorploeterde een stadsrekening van begin 18de eeuw op zoek naar vermeldingen die met de Vleterbeek te maken hebben. Nog van zijn hand vindt u een opsomming terug uit de moeilijke periode 1649-1650.

Henri levert een bijdrage over de iconografie op bidprentjes uit de 19de – begin 20ste eeuw.

Verder hebben we de bidprentjes aangevuld. U kan via onze website nu 65000 bidprentjes bekijken. Een gigantisch werk dat door vele vrijwilligers gedaan wordt! Dank u wel aan deze mensen, zonder hen zijn er geen bidprentjes gratis toegankelijk op onze site!

Rond nieuwjaar konden we met de hulp van onze trouwe vrijwilligers een stapel rouwbrieven van ruim vier meter toevoegen aan onze collectie. Dus ook een dank u wel aan de vele mensen die deze in de loop van 2016 bij ons binnen brachten. U kan bij ons steeds terecht met rouwbrieven, trouwaankondigingen, geboortekaartjes, communieprentjes enz...

Geniet alvast van deze uitgave!

Publieke werken aan de Schipvaart ca. 1725

Paul Johan Desegher

Dit jaar is het precies **650 jaar** geleden dat men de Poperingse Vaart begon uit te graven, toch wel een belangrijke datum in de Poperingse geschiedenis.

Bufferbekkens op de Vleeterbeek stroomopwaarts buiten de ring.

Naast de Poperingevaart en Vleeterbeek kan men omzeggens de ganze tocht, van de bronnen – voor de Poperingenaars de ‘Garonde’ - tot de monding in de IJzer te voet wandelen. Niet alleen op het Poperingse grondgebied werden op dit vlak grote inspanningen gedaan. Het voorbije decennium werden bufferbekkens en wachtbekkens aangelegd om de regio te behoeden van wateroverlast of de landbouwers te voorzien van water in droge perioden. De hele waterloop is een groene lijn van de bron tot de monding. Uiteraard heeft de Vleeterbeek voor ellende gezorgd. Overstromingen, ongevallen en geurhinder. Maar tijdens de strenge winters was er ook schaatsplezier. Zelfs Sint en Piet kwamen per (stoom)boot aan bij het stadhuis.

Langs het hele traject van de Vleterbeek-Poperingevaart bevinden zich historisch boeiende plaatsen. Een aantal van deze plaatsen werden reeds onderzocht. Anderen kwamen nog maar zelden aan bod. Spontaan denk ik daarbij aan de verschillende bronnen en de garonde.

De nabijheid van dat water zorgde voor veel bedrijvigheid.

De leerlooierijen in de buurt van het nieuwe O.C.M.W.gebouw in de Veurnestraat, en die op het Burg. Bertenplein werden recent even blootgelegd. Voor deze bewerking was niet alleen veel water maar ook *schurse* nodig: die werd uit de bossen ten noorden van de stad langs het water aangevoerd. Veel brouwerijen en lattensplijters bevonden zich ook langs het water. Of deze eersten ook dat water gebruikten om ons gerstenat te produceren?? Er waren ook nog de watermolens langsheen de waterloop.

Niet toevallig bevond zich het gemeentelijk slachthuis aan het water. “De Vette Os” is verdwenen , maar op die plaats is het kunstwerk van Lucien De Geus gebleven dat herinnert aan een slachthuis. Tot na medio de 20ste eeuw bevond het stedelijke abattoir zich in de Duinkerkestraat, dicht bij de Bommelaarsbeek. De blekerijen hadden ook het water nodig en vinden we in de buurt terug. In het Rekhof bevond zich zelfs een ververij.

Voor de scheepvaart waren er verschillende ingrepen nodig. In 1367 begon men met het graven van de vaart naar Poperinge. Er waren ook andere constructies nodig; overdrachten, een speye, hoge bruggen, een singel en heuse kades.

Via allerlei documenten kunnen we achterhalen wat de economische impact was op de streek. Wat werd er überhaupt vervoerd via het water? Heel veel hout in allerhande maten en derivaten , daarvan zijn heel wat sporen weer te vinden in het SAP. De stadsrekeningen en Straat- & Beekschouwingen zijn een unieke bron om informatie over de bezittingen en bezigheden van je voorouders te weten te komen. Verder zijn er nog “Lijkschouwingen” zoals het geval van een zuster Benedictinesse, die in de beek gesukkeld was. Processen en Bijzondere Processen tot voor de Raad van Vlaanderen zijn bewaard gebleven.

Er blijven dus nog veel bronnen onontgonnen! Ongetwijfeld zijn er nog veel meer aandachtspunten. Een opsomming van tien bladzijden zou ons te ver doen afdrijven en voor ons is de essentie de bronnen in het stadsarchief. Elke herdenking doet ons één van deze bronnen doorzoeken. Mag ik zo vrij zijn de aanzet te geven?
Qui m'aime me suive!

SAP 10 A : Stadsrekening 1724-25:

Rekenynghe , Bewijs ende Reliqua omme d'heer Jacobus Cheijs , thresorier der Stede ,
keure ende Jurisdictie van poperijnghe, Vande handelijnghen ende administratie bij hem
ghehadt Jnde selve qualiteijt sijdert den 26^{en} april 1724 tot den 6^{en} oust 1725

zijnde alsdanne Van het Magistraet

Burghemeestere Vande Comune Joncker Jaecques Benedictus Bulteel
Burghemeestere Vande Wedt D'heer Dominicus Reijphins

Schepenen

Dheer ende meestere pieter maeckeblijde
d'heer ende *meestere* Ignatius Laurentius proventier
D'heer ende meestere michiel Vande Zande
D'heer ende meestere Jacobus Mazeman
D'heer ende meestere Joannes Vande goesteene
D'heer ende meestere Joannes Baptiste Isenbrandt
D'heer Joannes Baptiste Van Renijnghe

D'heer Carolus de Backer
D'heer Jacobus de Langhe
D'heer nicolaijs Pijck

Hierna zullen we de notities weerhouden die in verband kunnen gebracht worden
met de Poperingevaart

Jan Cordonnier is schuldigh de somme van ses ponden parisis bij Jaere, over Cheijnsnacht van 136 Roeden garslant, onder de prochie van Westvleteren bijde **plancken Brugghe**

Den rendant heeft vercocht ter haulche (*aan de hoogst biedende*) vijf crachte van d'acte autorisatie aen hem verleendt, weghens d'heeren Burghemeesters ende Schepenen deser Stede In daeten 11^{en} Januarij 1725 ende Inghevolghe het octroij van

sijn keijserlicke majesteijt daertoe Vercreghen Jn daeten 8^{en} novembris 1724 aen Jan Cordenier **136 Roeden garlandt onder de prochie van West-vleteren bijde plancken Brugghe** voor de somme van twee hondert seven ponden ses schelen parisis

Joffrouwe de Weduwe Van d'heer paschier druant, ende Sieur Louijs Van Renijnghe, sijn schuldigh de somme van twaelf schelen parisis bij Jaere, van pacht vanden **hondtsgracht**, met moghentheijdt Van daerover te moghen doen maecken eene Brugghe, Verachttert sijdert den 30^{en} maerte 1720, ende danof niet ontfaen
Memorie

Een eerste verwijzing – en niet de laatste – naar de slechte conjunctuur van toen...

Wat aengaet den **Vijfver van Sinte Bertins** , Js ghelaeten gheweest ten profijtte Vande Eerweerdighe paeters Recollecten, binnen deser Stede
Memorie

Den **Vijfver van onse Lieve Vrouwe** is Verpaght aen d'heer ende meestere Joannes Baptiste Raule, voor Eenen termijn van twijntigh Jaeren Voor twaelf schelen parisis bij Jaere Verachttert sijdert halfmaerte 1723 Ende niet ontfaen
Memorie

Den **Vijfver Van Sint Jans** is oock Verpaght, aen d'heer ferdinandus dehaeze bij Cessie Van francois Carpentier Voor een termijn Van twijntigh Jaeren, tot een pondt thien schelen parisis bij Jaere Verachttert sijdert halfmaerte 1723 ende danof niet ontfaen
Memorie

De kijnderen van d'heer ende meestere pieter francois huijghe sijn schuldigh twaelf schelen parisis bij Jaere als hebbende In pachte de **Waterijnghe ghelegghen aende ghervelgatstraete**, Verachttert tsijdert Baefmisse 1722,ende niet ontfaen
Memorie

De **waeterijnghe bijden swijnlande** is ghegeven In paghte aen Charles delahaije, voor een termijn van twijntigh Jaeren, Voor seshien schelen parisis bij Jaere, Verachttert sijdert halfmaerte 1723, ende niet ontfaen
Memorie

Marcus Daneel de Jonghe heeft ghenomen In paghte de **waterijnghe aende Iperstraete**, voor den termijn Van twijntigh Jaeren In advenante Van een pondt Vier schelen parisis bij Jaere, Inghegaen t'halfmaerte 1719, ende danof niet ontfaen

Memorie

francois guideij is schuldigh over een Jaer paght vande **herberghe vande Coppernolle, ende Landen daermede gaende**, Volgens de Wettelicke pachtbrief, Jnghegaen primo martij 1724 ende ghevallen ten ghelijcken daeghe 1725 sijnde t'eerste Jaer Van drie , de somme Van hondert een pondt, Volghens het Extrait Vanden pachtbrief, ende niet ontfaen

Memorie

Den rendant heeft Vercoght Vijt Crachte Vande Wettelijcke autorisatie ende octroj Voorseijdt, aen d'heer pieter diedeman, de voorseijde herberghe vande Coppernolle, **met ses ghemeten daermede gaende**, Inghevolghe d'acte landtmaete, ende de Wettelijcke Erfvenisse ghepasseert 5^{en}

februarij 1725 , waeranne gherefereert wordt, ende dat voor de somme van achthien hondert neghentachtentigh ponden, neghentien schelen, neghen deniers parisis

ende hier Jn ontfanck

1889 - 19 - 9

Pieter Verbeure Jn houwelijck hebbende de Weduwe van nicolais grossaij is schuldigh hondert twijntigh ponden parisis, over de paght van **t'huijs, met elf ghemeten, twee Lijnnen Lants tot Vestiens, prochie van Westvleteren met de aerde boorden, van twee sijdenVande Riviere, Loopende tot Inde Riviere van d'Isseren (Ijzer)**

toebehoorende aen dese Stadt hier over t Jaer ghevallen, halfmaerte

120 - 0 - 0

Joffrauwe de Weduwe d'heer nicolaijs Van Renijnghe , heere van VoxVrije , is, schuldigh drie ponden parisis bij Jaere over de paght Van Cheijns, van **eenen grondt**, Competerende dese Stadt

ghelegen **aende Westsijde Vanden Vijfvere Van Sinte Bertins**, gheoccupeert bij de paeters Recollecten, groot 20 Roeden ende breedt, ontrent, ende Langhst de straete, drie vierde van eene Roede,

Verachttert sijdert den 6^{en} decembre 1722, ende niet ontfaen

Memorie

Wat aengaet **eenighe Cleene Weghen toebehoorende dese Stadt**, deWelcke aende JnWoonders dienen **Voor acces** (*toegang*) **Van Waeter**, de selve sijn ghespecificeert Jn een particulier Registre, alsoock de Latijnsche ende Vlaemsche schoole

Memorie

D'hoirs (*erfgenamen*) d heer ende meestere michiel Vande Zande d'oude bij Coope Jeghens d'hoirs van d'heer ende meestere pieter Wanten , presbytere (*pastoor*) , ghebruijcken eenen Wegh breedt ses Voeten, Loopende Vande Cleene merckt (*nu: Burg. Bertenplein*), door het Vercoghte Landt, ghenoomt Leeuw Beuten, (*naam v.e. weide die toebehoorde aan de proostdij*), In advenante Van XXIIIJ schelen parisis bij Jaere ende alsnu aenghetrocken door d heeren Vande abdije Van

Sinte Bertins,

Verachttert sijdert de Baefmisse 1722, ende niet ontfaen

Memorie

Jaecques borgo is schuldigh over het ghebruijck van **twee ghemeten bosch ende een ghemet meersch gheleghen Inde prochie van Berten , ghenoomt de garonde**, de somme Van Vierentwintigh ponden parisis over twee Jaeren paght, t'Laeste ghevallen halfmaerte 1724,

Ende niet ontfaen

Memorie

Den selven borgo is noch schuldigh de somme Van eenentwintigh ponden parisis, Coursabel gheldt volghens s'keijzers Comptoirs, over een Jaer paght, Vande Voorschreven Landen Inde Voorseijde prochie Van Berten, sijnde t'eerste Jaer Van neghen, ghevallen t'halfmaerte 1725 Volghens den paghtbrief danof sijnde,

ende niet ontfaen

Memorie

D'hoirs pieter de Vos sijn schuldigh seshien schelen parisis bij Jaere, over het ghebruijck Van eenen Cleenen wegh, tusschen hemlieden huijs ende t'gonne Van andries fontenaij, opden overdam (*nu: Boeschepestraat*), Loopende tot de Riviere, ghenoomt Roome

Verachttert sijdert Baefmisse 1722 ende danof niet ontfaen

Memorie

De volgende notitie heeft wel niets te maken met de “riviere”
maar wijst wel naar een weinig riant economisch-sociaal tijdvak

Wat aengaet het recht Van dese Stadt, van een schele parisis, op Ider
stuck Laecken,
en is gheen ontfanck ghedaen gheweest, ter oorsaecke datter Voor als nu
gheene
fabrijcke (*productie*) meer en Wordt ghedaen In dese stadt , bijdies
Memorie

De kijnderen Van sieur Jaecques Loijs sijn schuldigh twaelf schelen parisis
bij Jaere, In Recognoissance (*geldsom “uit erkentelijkheid”*) Van **eenen
Cleenen grondt, breedt ontrent de ses Voeten ende de Langhde
Vanden hondtsgracht ,**
Verachttert sijdert t'Jaer 1721, ende niet ontfaen
Memorie

De Weduwe Jan Coppein is schuldigh de somme Van hondert twijntigh
ponden parisis, over t Jaer paght, Vande **herberghe Van het Reeptien,**
met het Landt, daermede gaende
Verschenen t'halfmaerte 1724 ende hier In ontfanck 120 - 0 - 0

De selve Weduwe Coppein is noch schuldigh de somme Van hondert
twijntig ponden parisis, over het Jaer paght vande Voorseijde herberghe
Van t Reeptien, Verschenen t'halfmaerte 1725,
ende niet ontfaen
Memorie

Den rendant heeft noch Vercoght Jnghevolghe de Wettelicke autorisatie
ende octroj voorschreven, het huijs ende herberghe ghenoomt het
Reepken, met de andere Edificien medegaende, alsoock de landen met de
groene Catheijlen daerop staende, **groot t samen twee ghemeten
VierEntnegentigh Roeden ,** VijtWijsens de erfvenisse In daeten 12^{en}
februarij 1725, aen Joncker Bertinus de Salmon, als vooght over de
Weesen Van Joncker alexander de Labaere, ende dat voor de somme van
twee duijsent driehondert sesenveertigh ponden parisis, volgend t'Extrait
danof sijnde,
ende hier In ontfanck 2346 - 0 - 0

Wat aengaet den **stede oever** (*Stedeoever: bij het Reepken, in de
Edewaerthoek*) Van t Jaer ghevallen t halfmaerte 1723 , den rendant En
heeft danof gheenen ontfanck Connen maecken Vermits hij t'selve Jaer is

Verpaght gheweest Voor Vaeghe aen Jaecques haeghe ende Christiaen LauWijck, denwelcken is Verantwoort gheweest door den Voorgaenden thresorier In sijne Rekenijnghe In t'Vaghe Cahier (*lijst van gronden die vaag gelaten worden in bepaalde jaren, en dus geen pacht opleveren*) Vanden Jaere 1722 ,
dus hier voor

Memorie

Ontfaen Van ferdinandus Vande Romme (*Vandromme*) ter ontlastijnghe Van d'heer nicolaijs pijck
de somme Van achthien ponden parisis over een Jaer paght Vanden stede oever , **groot Vier ghemeten, Eene lijne Vierentsestigh Roeden**, ghevallen t'halfmaerte , sijnde t'eerste Jaer Van drie Vanden Voorseijden paght, alles Jnghevolghe de Wettelicke Verpachtinghe danof sijnde,
ende alhier Jn ontfanck 18 - 0 - 0

De weduwe Jan seel is schuldigh de somme Van drie ponden parisis bij Jaere, over den paght Van **22 Roeden Landts, daerop haer huijs is staende bij de Couter Brugghe**, Verachttert sijdert Baefmisse 1718, den Rendant en heeft Vooralsnoch daarvan gheen ontfanck Connen maecken ter Cause Van haere groote armoede de Welcke Ulieden heeren ghenoughsaem notoir is,
ende hier voor

Memorie

Hard times dus
zo ook het volgende:

Belanghende t'reght Van dese Stadt opde Laeckenen, Lijnwaet Ende andere Coopmanschappen
Vercoght ter Vente ende Vrije Jaermarckten,
en is danoff niet ontfanghen gheweest, omme de Cleene Commerisie binnen deser Stadt

Memorie

Wat aengaet het Jaer paght Van derthien Roeden Landts, ghelegghen aende Zuijdsijde Van Sint Jans Vijfver is ten Jaere 1721 Vaghe ghebleven
ende hier Voor

Memorie

Ontfaen Van Jacobus Scherpereel de somme Van ses ponden parisis over drie Jaeren paght van het Voorseijde Erfveken van derthien Roeden hiervooren ghebracht t'Laste Verschenen Baefmisse 1724 sijnde derde Jaer Van Vijfve Van sijnen paght, Volgens de Wettelicke Verpaghtijnghen, ende hier Jn ontfanck

6 - 0 - 0

Den rendant heeft Vercoght Vijt Crachte Vande Voorseijde autorisatie ende octroij het oorschreven erfveken Van derthien Roeden aen Jan Baptiste Vanmecchelen Voor de somme Van twee Entneghentigh ponden acht schelen parisis , alles Jnghevolghe d'Ersfvenisse Jn daeten 5^{en} februarij 1725, Waeranne gherefereert Wordt ende hier Jn ontfanck

92 - 8 - 0

Den waetergraght gheoomt t'beuntjensput Liggende bijde Watoustraete

en is niet Verpacht gheweest

Memorie

D'hoirs Wijlent Charles Roohaer sijn schuldigh de somme Van twaelf schelen parisis bij Jaere Jn Verkentnisse Van eene Brugghe over de schipvaert, tusschen helmieden huijs ende de Brauwerije, bij Coope Jeghens d'hoirs Van d'heer ende meestere francois Victor, Verachttert sijdert de Baefmisse 1720, ende daniof niet ontfaen

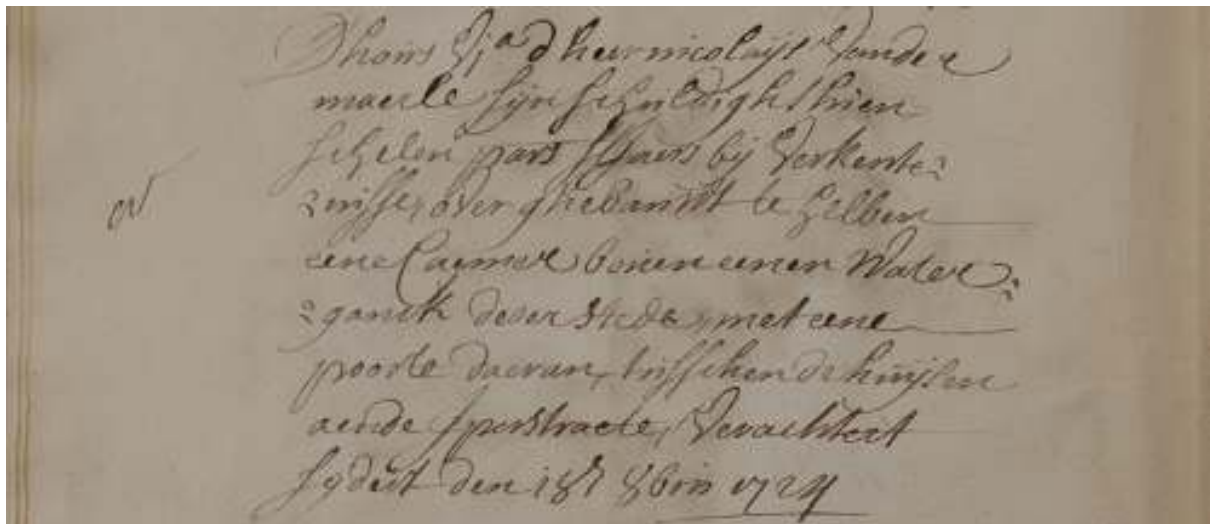
Memorie

D'heer Jacobus Cheijs doender deser is schuldigh de somme Van twaelf schelen parisis bij Jaere, over de Recognoissance Vande Brugghe die is Liggende over de schipvaert deser Stede, Verachttert sijdert den eersten Vanden Jaere 1724 hier Voor

Memorie

D'hoirs Vidua (weduwe) d'heer nicolaijs Vande maerle sijn schuldigh thien schelen parisis s'Jaers bij Verkentnisse over ghebawt te hebben eene Caemer boven eenen Waterganck deser stede, met eene poorte daeran, tusschen de huijsen aende Jperstraete, Verachttert sijdert den 18^{en} octobris 1724

Memorie

D'heer Carolus de Backer is schuldigh de somme Van twaelf schelen parisis bij Jaere Jn herken-
tenisse, ende over ghetimmert (*gebouwd*) te hebben boven eenen Vrijen VijtWegh tusschen sijn hujs ende t'gonne Vande kijnderen Wijlent d'heer Louijs Elle Jnde gasthujsstraete , ghecoght Jeghens Wijlent d'heer passchier druant,
Verachtert sijdert Baefmisse 1722, ende niet ontfaen
Memorie

Blijkbaar werd de pacht voor de overdragen bij opbod toegekend:

Item Betaelt aen sieur Christianus Ignatius huijghe , Clerck Vande greffie deser stede ende Benedictus Carpentier , messagier, de somme Van drie ponden acht schelen parisis over gheschreven te hebben acht attachen tot t'doen de Verpaghtijnghe Van het hujs met de Landen tot Vestiens etcetera , par ordonnantie ende quittance

3 - 8 - 0

Onder de rubriek
Telpenninck Vanden ontfangher Vande Collecte
vinden we de namen van enkele functionarissen van toen

... Sieur Christianus Ignatius huijghe, Clerck vanden Greffier deser Stede ...

... d'heer Elias gregorius du flocq, amman deser Stede...

... d'heer ende meestere michiel francois Leliegeois , greffier deser Stede...

... d'heer ende meestere Jan Baptiste Raule , pensionaris deser Stede ..

... Petronelle Winnebroodt, de somme Van tweeEnseventigh ponden parisis over twee Jaeren pensioen extraordinaire In qualiteijt Van VrouVrouwe (*vroedvrouw, achterwaereghe*)deser Stede..

... Sieur francois Jacobus Bouchout, ghesWoren landtmeter, prijsjer ende deelsman deser Stede
ende Jurisdictie ...

De volgende rubriek,
Betaelijnghe Van Reparationen vande Edificien deser Stede,
toont aan dat de Vaart onder het Franse bewind niet of slecht
onderhouden werd.

Intussen werd een deel van Vlaanderen dat een tijdlang onder de schaduw
van de Zonnekoning
had gelegen, "geretrocedeerd",
ditmaal aan de Oostenrijkse Habsburgers

Onder toezicht van de Poperingse refectiemeesters
(*schepenen die "openbare werken" in hun portefeuille hadden: zie
SUBALTERNE WETTEN*)
zullen een stoet van stielmannen en arbeiders hier proberen aan te
verhelpen

Betaelt aen Jaecques Bervoet ende Joannes Carpentier de somme Van
seVenentwintigh ponden parisis over de Leverijnghe Van 69 ghewaeterde
plantsoenen, ghedaen ten dienste Van dese Stadt, par ordonnantie ende
quittantie 27 - 0 - 10

Jtem betaelt aen pieter Verbeure de somme Van ses ponden parisis over
opghelandt te hebben de Brugghe tot Vestiens etcetera par o & q

6 - 0 - 0

Jtem betaelt aen pieter guesquiere de somme Van Vier ponden thien schelen parisis , over gheveldt te hebben eenen popelieren ende abeelen Boom opden stede oefvre, alles door ordre Vande Refectiemeesters, par o & q 4 - 10 - 0

Jtem Betaelt aen pieter Rousseauw de somme Van Vierentwintigh ponden parisis, over den Coop Van drie Eeckens, tot Reparatie Vande Brugghe, Coppernolle huijs, ende andersins, par o & q 24 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen Carel permeke , meestere matsenaere (*metser*), de somme Van Vierentwintigh ponden parisis, over ghevroght te hebben aen het huijs Van Copernolle etcetera , par Billet specificatif , ordonnantie ende quittance 24 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen louijs Smolder de somme Van elf ponden neghen schelen parisis, over ghevroght te hebben ter hooghe brugghe ende ghelevert te hebben plantsoenen ende de plancken etcetera par o & q 11 - 9 - 0

Jtem Betaelt aen Louijs Crousel , meestere pottebacker, (*woonde in de Papestraete: Priesterstraat*) de somme van drieEntwintigh ponden parisis, over de leverijnghe bij hem ghedaen, soo Van teghels, schaille Veursten,, pannen , als andersints, ten dienste Vande huijsen Competerende dese Stadt , par o & q 23 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen Sieur albertus deghelcke de somme Van acht ponden parisis over een jaer onderhoudt Vande pompe opde groote marckt deser Stede ghevallen Jnt'laste Van jullij 1724, par o & q 8 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen Jan Christiaen ende anthoine savaete de somme Van tweeEndertigh ponden thien schelen parisis, over ghesaeght te hebben Vier Eeckden (*ze zijn dus twee langzagers*), tot t'Vermaecken de Brugghe Vande Coppernolle , par o & q 32 - 10 - 0

Jtem Betaelt aen guillaume seel de somme van veertigh ponden parisis over ghevroght te hebben aen het Speije Comp (*kom*) vande Coppernolle tot het Uijttrecken van eenen grooten nombre arduijnsteen dese Stadt Competerende , par o & q 40 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen Jaecques Scherpereel de somme van seshien ponden Elf schelen parisis, over ghevrocht te hebben aende Schipvaart deser Stede met de leverijnghe van eene Eecken plancke etcetera par o & q

16 - 11 - 0

Jtem Betaelt aen pieter paesschesoone de somme Van sesendertigh ponden parisis, over het schaillewerck bij hem ghedaen par Billet specificatif , o & q

36 - 0 - 0

Jtem Betaelt ae pieter hauwen , meestere timmerman, de somme van vijfthien ponden parisis, over het laeten sijncen, ofte verleeghen (*laten zinken of verlagen*) vande Brugghe tot **Vestiens, bij de herberghe vander Eecke** , par o & q

15 - 0 - 0

Jtem Betaelt aenden selven hauwen ende Louijs smolder de somme van Elf ponden drie schelen parisis, over het maecken van eene Brugghe over de vaert tot de Coppernolle par o & q

11 - 3 - 0

Jtem Betaelt aen guislein Useel , meestere timmerman , de somme van neghen ponden ses schelen parisis , over ghelevert te hebben drie staecken om de Stadts Baille Jnde ghervelgadtsraete (*Veurnestraat*) etcetera , par o & q

9 - 6 - 0

Jtem Beaelt aen Jaecques Scherpereel ende Jan metsu de somme van sesentwijntigh ponden parisis, over ghedolven te hebben aende voorseijde Schipvaart deser Stede, par o & q

26 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen Carel permeke de somme van dertigh ponden parisis over ghevrocht te hebben aenden Steenputdt opde Casselstraete etcetera par o & q

30 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen pieter Boeij de somme van thien ponden parisis over vermaeckt te hebben de glaesevensters Jn het reepken , etcetera , par Billet Specificatif, o & q

10 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen Louijs Van hove de somme van thien ponden twaelf schelen parisis, over de Leverijnghe van Strijnghe, Coorden Ende Reepen, (*om de vaartuigen op te takelen aan een verdrag*) par Billet specificatif, o & q

10 - 12 - 0

Jtem Betaelt aen d'heer nicolaijs pijck, Sieur Larmiseau, Jaecques Scherpereel filius Roeland, Jaecques Scherpereel, Jan metsu, Vedast Viledt, Carel permeske ende francois Carpentier Junior
de somme van vier hondert achtendertigh ponden seshien schelen parisis, over allederhande soorten van handtdwerck, leverijnghe van Brijcken ende doorninckx Calck (cement) etcetera , par

Billet Specificatif, o & q 438 - 16 - 0

Jtem Betaelt aende Weduwe N gontier tot Waesten de somme van seshien ponden vier schelen parisis, over de leverijnghe van neghen sacken Calck, ten dienste vande stadt etcetera , par o & q 16 - 4 - 0

Jtem Betaelt aen guelein Useel de somme van Vijfendertigh ponden seven schelen parisis, over handtwerck ende leverijnghe van houdt, Berdt , plancken etcetera voor dese Stadt, par Billet Specificatif, o & q 35 - 7 - 0

Jtem Betaelt aen Joannes doere meestere Strojdecke de somme van seventhien ponden, twaelf schelen parisis, over ghevroght te hebben aende herberghe van Vestiens de stadt Competerende etc. par o & q 17 - 12 - 0

Jtem Betaelt aen Louijs smolder meestere timmerman de somme van tweeEntseventigh ponden een schele parisis, over handtwerck ende Leverijnghe door hem ghedaen ten dienste Van dese Stadt , par o & q 72 - 1 - 0

Item Betaelt aen Sieur pieter Cardinael de somme Van acht ponden vier schelen parisis, over Leverijnghe van verlotte (verlakte) pannen etcetera, par o & q 8 - 4 - 0

Jtem Betaelt aen *Joannes Douve*
 een sijn ducet de somme van
 sesentigh ponden, drie schelen
 parisis, over gheholpen te hebben
 aende herberghe van *Vestiens*
 dese Stadt *Empetende 8^e par*
ordonnan, ende quitte. 17: 12: 0

Jtem Betaelt aen *Conyts* sijn ducet
 van *timmerman* de somme van
 vierentwintigh ponden, een
 schele parisis, over gheholpen te hebben
 aende herberghe van *hijne ghebaute*
diensse van dese Stadt *par ord^e*
ende quitte. 72: 1: 0

Jtem Betaelt aen *piet Cardinal*
 de somme van acht ponden sijn
 schelen parisis, over herberghe van
de helle *par ord^e par ordonnan*
ende quitte. 8: 4: 0

Jtem Betaelt aen pieter Verbeure de somme van drie ponden drie schelen parisis , over gheholpen t'hebben laeten sijnnen Vestiens Brugghe, ende daertoe ghelevert te hebben eenighe plantsoenen, par o & q 3 - 3 - 0

Jtem Betaelt aenden selven Verbeure de somme van sesenvijftigh ponden thien schelen parisis , over de leverijnghe van 675 Veurne ambachts gleij (gebruikt door strodekkers) voor dese Stadt, par Billet specificatif , o & q 56 - 10 - 0

Jtem Betaelt aen pieter hauwen , meestere timmerman, de somme van vierentwintigh ponden een schele parisis, ende dat over het nieuwe werck ghemaect aende nieuwe pompe op de groote marckt met de leverijnghe daeran noodigh par o & q 24 - 1 - 0

Jtem Betaelt aen Joannes de Coker de somme van vierendertigh ponden parisis, over t maecken ende Leveren alle het noodigh Jserwerck aende nieuwe leeren (*brandladders*), etcetera
par o & q 34 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen pieter Coussaert de somme van acht ponden acht schelen parisis, over de leveringhe van vier sacken doornickx Calck ten dienste van dese stadt,
par o & q 8 - 8 - 0

Jtem Betaelt aen Jaecques pladijs de somme van ses ponden parisis, over ghecuijscht ende Besorgt te hebben de hooghe Brugghe, tot Westvleteren, den tijdt van twee Jaeren, t'laste (*'t laatste*) ghevallen mej 1725, par o & q 6 - 0 - 0

Jtem Betaelt aen francois misdom de somme van hondert twaelf ponden parisis, over de leveringhe van letsen, ankers ende ander Jserwerck voor de stad,
par o & q 112 - 0 - 0

In de rubriek
Betaelijnghe vande pensioenen (*gages*) ordinaire
vinden we o.a.

Jtem aen Louijs Smolder de somme van sesEndertigh ponden parisis, over besorgt te hebben de Speije ende de speute, Dienende tot den opcommende Brandt , ghevallen Sinte Lucas dagh 1724
36 - 0 - 0

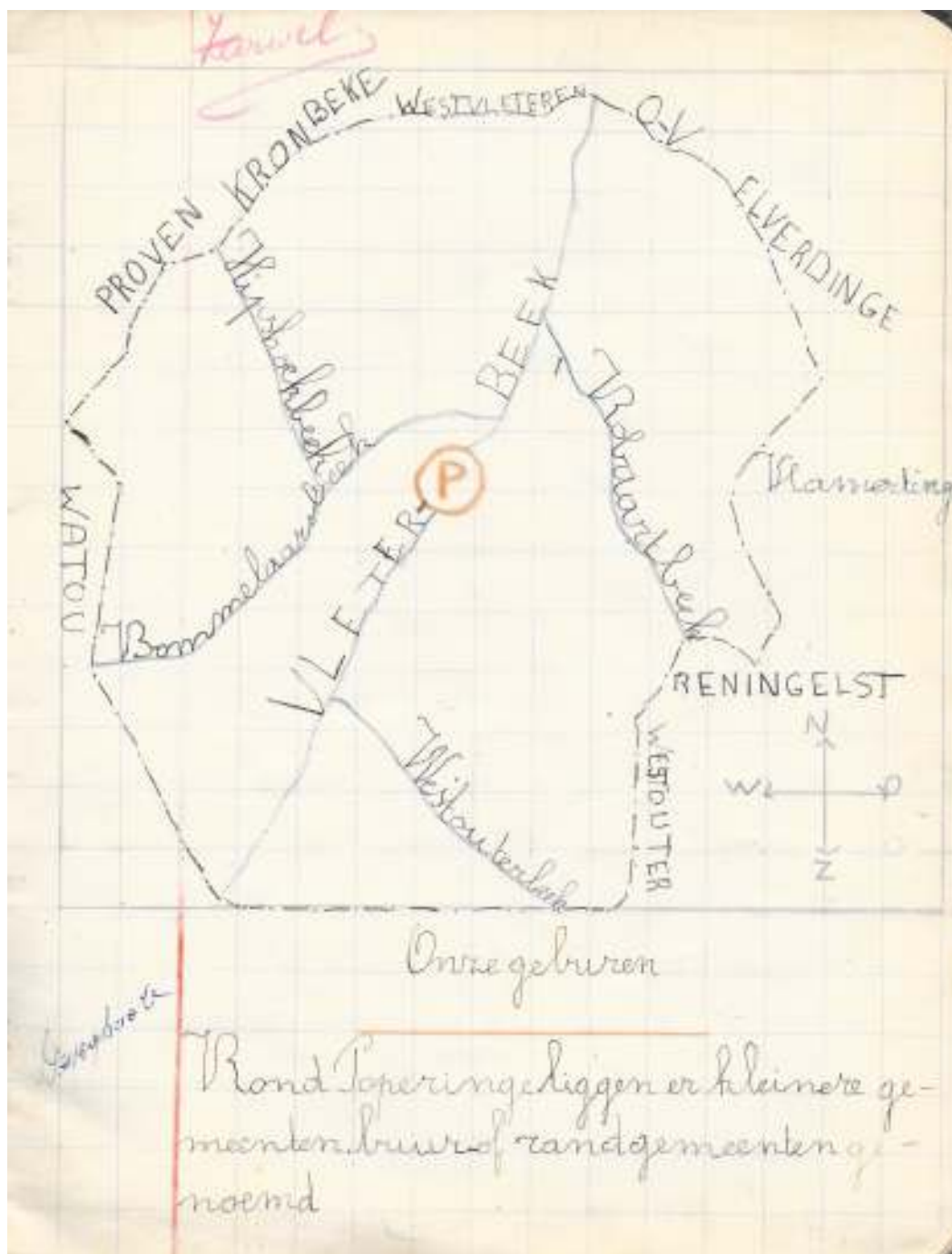
Toemaatje

Hoe ik voor het eerst over de Vleterbeek hoorde?

In de lessen “Werkelijkheidonderricht” van het Derde Leerjaar, in 't “klein college”

bij meester André Depuydt (1954-55, het eerste jaar dat hij er les gaf)

Mijn schriftje heb ik nog..

Netschrift Desegher P-J 3^a 1955

Ook in oudere jaarrekeningen vinden we verwijzingen
Nemen we bijvoorbeeld die van **1609-1610**
Daar vinden we een rubriek

Andere betaelynghen ghedaen vande **reparatien
ende Wercken ghedaen ande caulchiede, bruggen ,
schipvaart ende overdraeghen**, zoo binnen als
buuten der Stede, mitsgaders van **t maken
vande nieuwe varwerie ende Couroyerie vande
saeyen opt reckhoff**, met alle de toebehoorten
daer toe dienende

Eerst

betaelt Jaecques Mahieu ende Michiel pruvost , zaghers, over ghezaeght
thebben IIIJ^c XXX voeten
eecken plancken tot drie ponden parisis thondert, Jtem IJ^c LX voeten
abeelen bert tot XL s thondert ende IJ^c XXV voeten zillen tot J s de voet,
Jtem van t spleten van LX abeelen ende popelieren bullen tot XVJ s elcke
snee, Jtem over t'vellen van XIJ boomen zoo ter grooter eecke, als op
t'Maegdaleene hoff, omme de gooten vande **nieuwe vaerwerie** ende de
stylen vande pollije, tsamen par billet vanden XVIIJ^{en} Julij 1610 , de somme
van IJ^{xx} XIJ ££ VIJ s p

Jtem betaelt ande voornoemde zaeghers, over ghezaeght thebben, de
zydlatten, spannen ende andere stucken noodich ter reparatie vanden
overdraghe te reepken, par vijf billetten , t J^e van XXV^{en} July 1610 ende
t latste vanden latsten Augusti daernaer, de somme van LJ ££ p

Jtem betaelt ande voornoemde, over t zaeghen van IJ^c ende XXXVJ voeten
almen duumbert, ende
t spleten van eenen alm, omme **een brugge over de Luevenbeeke**
te maeken,
par billet vanden XV^{en} decembris 1609 VIJ ££ VIIIJs p

betaelt de zelve over t'vellen van elff eecken ghestaen hebbende by de
grootte eecke,
par billet vanden XVIIJ^c Decembris 1609, de somme van XX ££ p

betaelt de voornoemde zaeghers over t zaeghen vande voornoemde elff
eecken , par zes billetten ,
t J^e vanden XXIIJ^{en} decembris 1609 ende t latste vanden XIIJ^{en} february

1610, bedraghende
tsamen

LVJ ££ p

Jtem noch betaelt de zelve over t vellen van twyntich abeelen, ende acht olmen ghestaen hebbende **op den houwer te reepken** , omme slethoutten ende andersins ,

par twee billetten, t samen bedraghende

XXIJ ££ VIJ s p

Jtem betaelt Andries snep ende zyn medegheselle, matsers (*metseleers*), over huerlieder hantwerck int maeken vande vierstede, twee fournelen, ende paveeren vande **varwerie opt reckhoff**, met datter meer toebehoort ,

par acht billetten , t j^e vaden XXIIIJ^{en} Januarij 1610 ende t latste vanden XIJ^{en} April daernaer,

beloepende t samen ter somme van

IIIJ^{xx} XIIIJ ££ p

Jtem betaelt Mahieu baelden , matser , over ghevoet (*gefundeerd; vervoetingen = fundamenten*)te hebben de voornoemde vaerwerie ende gherepareert een deel van t oude huus, ende over t Jnstellen vande traille ende riele neffens den rooden hert, ende over ghematst t hebben ande riele voor Jan Valkens de jonghe, ende voor Mailliaert vande Goosteene, par billet vanden XJ en Januartij 1610 tsamen

XIIIJ ££ p

betaelt Goris vanden abeele , **stroydecker** van zynen style , over zyn hantwerck van ghedeckt te hebben de voornoemde varwerije , begrepen den loon vanden diendere, den tyt van vichthien daeghen tot XL s p sdaeghs, mitsgaders de leverijnghe van V^M (5000) wissien tot IJ s t hondert, tsamen par billet vanden XVIIJ^{en} decembris XVJ^C neghene

XXXV ££ p

Jtem betaelt Andries Anthoine , **calchiedemaekere** , over zyn hantwerck in t vermaeken ende repareren vande calchiede inde ghasthuusstraete, jperstraete, de riele op de oude marckt, inde leverstraete, twaeterghanck metter riele vande varwerie opt reckhoff ende t paveren vande zelve varwerie, op de werfstraete , Wellynckstraete, Elsenbrugghestraete, ende meer ander plaetsen,

par XXVJ billetten, tlatste vande IIIJ^{en} Octobris 1610

de somme van

IJ^C XVIIJ ££ IIIJ s p

Jtem betaelt Willem de Cupere over t vermaenen vande lantslieden omme t zavele te haelen totter reparatie vande Calchiede dienende, by IX billetten , tlatste vanden XXVIIJ^{en} Septembris 1610 ,

de somme van XL VIIJ ££ p

Jtem betaelt jaecques pruvost over t delfven van zavele ten behouve vande calchiede den tyt van twee daeghen ende de drie deelen van eenen dach,

par billet vanden VIJ^{en} Septembris 1610 IJ ££ VJ s p

Jtem betaelt Lauwyck bervoet over ghedolven te hebben XXIIJ daeghen zavele om de calchiede tot (20 s = 1 £ !)XX s daeghs

par IJ billetten , tsamen de somme van XXIIJ ££ p

Jtem betaelt Mailliaert vande Walle over t delven van t zavele den tyt van XV daeghen,

par IJ billetten , de somme van XV ££

betaelt Jaecques du bois over twee daeghen ghedolven thebben zavele tot XXIIJ s sdaeghs

XLVIIJ s

betaelt Jaecques van renynghe over tvoeren van drie daeghen en half zavele, omme de calchiede inde Ghasthuusstraete, tot VJ ££ p sdaeghs

XXJ ££ p

betaelt Nicolas de quelrije , sleutelmaekere , over de leverijnghe van XVIIJ haecken an tzitten vande Wet in Sinte bertins kercke, XIJ houdevasten, zes jseren baeren weghende LX pont, vier branders om de **twee forneelen vande varwerie** weghende 93 pont , een jseren bant rontsomme tCleene forneel weghende XIIIJ ponden,

t samen de somme van XLJ ££ XIIJs p

betaelt Christiaen de vijnck ende zyn Cnape (*knecht*) over diversche wercken ghedaen ant

Overdrach te vestiens, ande **klynckeboombriggh**e, de loketten int Comptoir vande

Greffie, ende andere by billette ghespecifiert XXXIIJ ££ p

betaelt francois de boeuf over ghemeent (?) te hebben boomen om t **overdrach te Reepken**

den tyt van twee daeghen, ende een halfven dach steenen om **de groote steenbriggh**e te decken,

t samen de somme van XV ££ p

Jtem betaelt Christiaen de vynck , timmerman , over zyn hantwerck den tyt van XXXIIJ daeghen

zyn tweeden tot IJ ££ sdaeghs beghinnende den VJ^{en} Junij 1609 tot den VIJ^{en} decembris daer naer; Eest over t vellen van vier boomen , t vermaeken van **nieustraetbrigghe**, of ende an gheslegghen het varvhuus, twee perssen om de saeyen vermaeckt, een onderlat ghemaeckt van L voeten lanck, ende andere diversche refectien, de somme van

J C IJ ££ p

Jtem betaelt Mahieu van simpol (*de Saint-Pol > De Simpel*) over den coop ende leverijnghe van acht tonnen terraes (?) ten behouve vande Stede, par acquit vanden XV^{en} Ougst XVJ^c thiene,

de somme van

LVJ ££

Jtem betaelt Jaecques steven over den Coop ende leverijnghe van een hondert ende thien Razieren Sint Omaers Calck tot XVIIJ s de Raziere, ende vichtich Razieren calck asschen tot IX s de Raziere ;

de somme van

J^c XXI ££ X s p

betaelt de zelve over de leverijnghe van vyfentwyntich Razieren calck ten pryse van IX stuvers de Raziere,

de somme van

XXIJ ££ X s p

betaelt jan van kersebilcke ende Claeys wijts over elck acht daeghen ghesuvert te hebben de materialen ende moose wt de vaert par IJ billetten, tot XXX s sdaeghs elck,

de somme van

XXIIJ ££ p

betaelt Michiel Pruvost ende zyn medegheselle over een dach ghevoert te hebben steenen die inde schipvaart laegghen ,

de somme van

I IJ ££ p

Jtem betaelt jan van trecht, jan annoot ende Pieter de reckemaekere, over elck acht daeghen ghewrocht te hebben int wtwerpen vande mooze ende materialen wt de schipvaart, par drie billetten, tot XXX s sdaeghs elck,

de somme van

XXXVJ ££ p

betaelt jan Petyt over drie daegghen wtghetrocken ende ghesuvert te hebben de matsementen vande **kaeye neffens de groote steenbrigghe**, van t ghers ende belemmertheden

IJ ££ p

Jtem betaelt jan van hove over drie daeghen ghewrocht te hebben ande schipvaert par billet vanden latsten ougst 1610 IIIJ ££ IIIJ s

betaelt Mahieu Costenoble over de leveringhe van twee rufels (?) met hantaven om den Calchiedemaeckere ende drie om de vaert te vermoosen, de somme van XLVIIJ s p

betaelt jan van keerzebilck ende Claeys wyts over elck vijf daeghen ghezuvert te hebben de matherialen vanden schipvaert, tsamen XV ££ p

Jtem betaelt jan van trecht, jan annoot ende Pieter de reckemaeckere over vyf daeghen elck ghezuvert te hebben inde schipvaert , par billet vanden XX^{en} Ougst 1610 XXIJ ££ p

Jtem betaelt de zelve over elck vier daghen ghewrocht te hebben in t maeken vande pieten (?) omme t waeter vanden vaert op te houden, ende over t zuveren vande materialen;te **Potterstraete briggh**e , par billet vanden XX^{en} Ougst 1610 XVIIJ ££ p

Jtem betaelt jan van kerzebilcke ende Claeys wyts over ghewrocht t hebben zes daeghen in t maeken van drie pieten omme t waeter op te houden, ende t zuveren vande materialen inde potterstraetbrugghende ende **gherivelghat** , tsamen XVIIJ ££

Jtem betaelt jan van trecht, jan annoot ende Claeys wyts over tuuvoeren vande eerde vande drie dammen, ende tbreken vande zelve die inde schipvaert waeren, elck XLV s , cost tsamen VJ ££ SX s p

betaelt Meester joos Pijl , matsere , ter ghoeder rekenijnghe van zyn ghenoomen (*aangenomen*) werck ande **grote Steenbrigghe** ende potterstraetbrigghe , par drie billetten , t J^e den XX^{en} junij ende d andere vanden latsten Oust ende X^{en} Octobris 1610, tsamen bedraghende LXXVJ ££ X s p

Jtem betaelt jaecques de Lantsheere over den Lijfcoop besproken int nemen van t voorseijde werck, ende over XXXIJ **stoopen Cleen bier** ghelevert ande zelve matsers, tsamen par twee billetten vanden XV^{en} ende XXVJ^{en} septembris 1610 VIIJ ££ VIIJ s

Jtem betaelt jan petyt over ghesuvert ende wech ghevoert t hebben de vulicheyt vande materialen vande groote Steenbrigghe XXIIIJ s

Jtem betaelt Nicolas boulenois over den Coop ende leverijnghe van twee duust oude witte brijcken ten behouve vande **Steenbrigghe int Gervelghat**, par billet vanden XIIJ^{en} Ougst 1610

XXIIIJ ££ p

Jtem betaelt Anthuenis de brauwere over t'menen (?) van IIJ^M V^C roo brijcken om de Potterstraet-brigghe, ende X^M tot reparatie vande **groote steenbrigghe**, par IJ billetten vanden XIIJ^{en} Septembris 1610 XXVIJ ££ p

betaelt den zelven over een dach ghemeint (?) te hebben met francois boeuf **den nasse te Coppernolle** ende over t'meinen van eenen dach boomen omme t'overdrach te reepken

XIJ ££ p

Jtem betaelt de huusvrauwe van jan montreul over zes daeghen en half met haer soontken ghezuvert thebben de brijcken die uut de beke ghesmeten zyn, par IJ billetten , bedraghende tsamen

IIIJ ££ XIX s p

Jtem betaelt jacob robaert over t maken van IIIJ^C ende XVIJ fagoten van abeelen ende almen houtte te reepken, omme de Stede, par IJ billetten vanden IJ^{en} ende XVJ^{en} Julij 1610; tsamen

VJ ££ XIIIJs

Jtem betaelt Vincent de Remaut over t maken van V^C LX bondels abeelen facheelen ende IJ^C ende achthien olmen tzamen VIJ^C LXXVIIJ bondels tot XXX s thondert, tsamen par billet 7^{en} Oust 1610

XIJ ££ XVJ s p

betaelt Ghelein lamelis over t meten van V^C LX bondel abeelen fascheelen ende IJ^C XVIIJ bondels almen, par billet vanden 7^{en} Oust 1610

XXXJ s p

betaelt jan hubrecht over leverijnghe van een hondert fagoten ten behouve vande Schepenen Camere, ende XVJ rechte plantsoenen om **de nieuwe varwerie**, billet vanden 17 february 1610

IX ££ VJ s p

Jtem betaelt francois beuf over t'menen van IIIJ^C XVIJ fagoten van t Stede houdt, ende XLIJ **slethoutten ten reepken**, tsamen

XIJ ££ p

Jtem betaelt Christiaen de vijnck van XJ daeghen ghewrocht te hebben in tmaken van vier nieuwe goten, t vermaken vande **Couterbrigghe**, int stellen vande balckestijl , t mantelhout, dweersweegh ende noortduere int **onderlat vande varwerie**

XVJ ££ p

Jtem betaelt Claude de gheele over ghelevert ende ghevlicht (?) thebben den opper dweersweegh
ende IIJ payenlen (?) in de varwerie, par billet IIIJ ££ p

Jtem betaelt Anthuenis de brauwere over thalen van elff voeren ghezaeght houdt ter groote eecke, ende thaelen vande gooten ende vier eecken om de polye ende wippe vande nieuwe varwerie, ende t'voeren van witte brycken, t samen par billet XXVIIJ ££ p

Jtem betaelt jan de clerck over ghemaect thebben een nieuwe reck omme de saeyen te ramen, lanck J^c voeten, par billet XLIX ££ p

Pieter de vrient over tdelven vande pitten om tselve te stellen, par billet XVJ s p

Jtem betaelt jacob Christiaen over de leverijnghe van een vichtich **gleij om de varwerie te decken**, par billet VIIJ ££ p

Jtem betaelt Sijncken sberghs over ghelycke leverijnghe van gleij, de somme van VIIJ ££ p

Jtem betaelt jaecques hacke over den coop ende leverijnghe van IIJ^c ende vichtich gleij, ten oorboore vande voornoemde varwerie, tot XVJ ponden parisis elck hondert, de somme van LVIJ ££ p

Jtem betaelt jan roelof over den coop ende leverijnghe van IJ^c gleij cleen ghebynt, tot VIJ ££ parisis thondert, par billet XV ££ p

Jtem betaelt Phlips de quidt over de leverijnghe van een vichtich gleij ende twee plantsoenen totter varwerie dienende, par billet VIIJ ££

Jtem betaelt Charles forqueet over de leverijnghe van IIJ^c abeelen bert, ende een hondert voeten reghels, omme de **dueren ende veinsters te maeken an de varwerie**, ende de bancxkens ende locketten te maeken, ende de weeghen te beslaene int comptoir vande Greffie
par billet XXJ ££ IIIJ s p

betaelt Pieter Waghers over de leverijnghe van twee **moortel cuupen** ende een **waterseule**, ten behouve vande **matsers** int werck vande nieuwe varwerie L s

Jtem betaelt Jaecques du bois over ghedolven te hebben alle de eerde om t matsen vande voornoemde varwerie, par billet IIIJ ££ X s

Jtem betaelt den zelven over t'placken vande gheheele varwerie ende eenighe payeulen (?) an t oude huuzeken, ende ghedolven de plaetse om de zelve te voeten, ende d'aerde daer toe, par billet XIIJ ££ X s

Jtem betaelt Joos verhaeghe over de leverijnghe van J^c en X voeten vluchthout , ende VIJ^c banderoen XLVIJ voeten latten, ende diversche latten in de payeulen, tsamen totter varwerie al dienende ende ghebruuckt, par billet XXIX ££ XIIJ s p

Item van latten ende banderoen om t gat vande vierstede te stoppen, par billet X s

Jtem betaelt willem rouveroj, over de leverijnghe van XXXIJ rechte plantsoenen ten behouve vande nieuwe varwerie , par billet vanden XXIX^{en} Januarij 1610 VIIJ ££

Jtem betaelt Jaecques du boys over t delfven vande suwatien onder de **twee fourneelen** (*Fr. fourneau: vuur, brander*) vande zelve varwerie de somme van IIIJ ££ p

An Maerten van Losvelde over t vermaken ende herschicken van t boysele vande cleene ketele inde varwerie opt rechoff IIIJ ££

An Philips Sluuzeman over de leverijnghe van een bondel fasseelen ende twee fagoten omme tcleene forneel te stellen V s VIJ d

betaelt Jan Lambrecht ende zijn broedere over t delfven ende uitvoeren vande eerde vanden coolpit ende ghehaelt te hebben het calck dienende om den zelven te maeken , met andere wercken , by billette ghespecifiert V ££ p

Jtem Jaecques de smet over t stoppen vande haghe ter voornoemde varwerie XXXIJ s

An Jan Scherpereel over leverijnghe van **glazeveynsters ter zelve varwerie** L s

betaelt Willem de vos over leverijnghe van naghels, par billet LVJ s

betaelt Tomas halfmaerte over den coop ende leverynghe van een
brussche (?) coutse
ter zelve platse ghestelt, de somme van XV ££ p

Jtem betaelt jaecques pyre over t waezoenen (?) ende placken van
diversche paijeulen inde voornoemde varwerie, met eenighe
dwersweghen (?) IIIJ ££ p

betaelt Anthuenis de brauwere over de vrecht van XX ^M roo brycken
verwrocht inde zelve varwerie, tot XL s parisis van elck duust, de somme
van XL ££ p

betaelt Christiaen de vynck over t vellen ende behauwen vande nasse te
Coppernolle inghestelt, daer anne ghewrocht zeven daeghen, par billet
X ££ X s p

betaelt francois buef ende Anthuenis de brauwere over t voeren vanden
zelven nasse VJ ££

betaelt Jaecques hueghelijnck , timmerman , over gheholpen t hebben int
instellen vande voornoemde nasse, den tyt van zeven daeghen
X ££ X s

Jtem betaelt Abraham van hove , Coordrayer (*touwsmager*), over de
leverijnghe van eenen strijnck die ghedrayen is inden **reep te
Coppernolle**, weghende J ^C ende XL ponden tot VIIJ s tpont,
de somme van LVJ ££ p

Jtem den zelve over de leverijnghe van een strijnck om Sinte bertens
kercke, t vermaken vanden reep te reepken, ende leverynghe van rondeel
om t orloge, tsamen ,
par billet V ££ p

Jtem den zelve over de leverynghe van strynghen, rondeel ende ander
minuteytten (*kleinigheden*)
ter Coppernolle nodich,
par billet vanden XXIIIJ ^{en} Octobris SVJ C neghene VJ ££ IIIJ s

betaelt Anthuenis de brauwere over de vrecht ende t vergaderen van vier
duust caulchiedesteeenen
ende zeker eerde ghevoert om **de brugge op de Werf**
par billet XXXVJ ££ p

Jtem betaelt Jan de Langhe , timmerman, over zeven daeghen ghewrocht thebben ande nasse te Coppernolle tot XXX s parisis sdaeghs, over t vellen vanden zelven XXX s , over de theere ghedaen int viziteren (*controleren*) vanden zelven nasse XL s mits diversche ander wercken by billette ghementioneert,
de somme van XXVJ ££ IJ s p

Jtem betaelt Guillame vermersch , **bootsman** , over den Coop ende leverijnghe van twaelf Razieren calck, par billet vanden XXVIIJ^{en} April 1610
de somme van X ££ XVJ s p

Jtem betaelt Claeys Steven over leverijnghe van achthien Razieren calck tot XVIIJ s parisis de Raziere, par billet vanden XIJ^{en} Maerte 1610
XVJ ££ IIIJ s

Jtem betaelt jan montreul over t lossen van XXV Razieren Calck ten behouve vande **Caeye ande Speye by de Watermuelen** XX s

Jtem betaelt Pieter Craye , smet (*smid*) , over de leverijnghe van diversche partien van jserwerk ande Stede waeghen , par billet V ££ X s

Jan berteloot over de Leverynghe van een rufle (?), betaelt par billet X s

Jtem betaelt Jaecques vande Wynckele, waeghemaekere, over de refection (*herstellingswerken*) by hem ghedaen an de Stede Waeghens ten jaere XVJ^c neghene, par billet vande onderrekenijnghe vanden XXIIJ^{en} Octobris ten zelven jaere, gheteeckent f. diedeman XXIIJ ££ VIJ s

Jtem betaelt Jacob Lucas over ghewrocht thebben ande schipvaert deser Stede , par billet vanden XXIIJ^{en} Octobris 1609, gheteeckent f. diedeman XIJ ££ p

Jtem betaelt Marcx desmaretz over ghesaeght te hebben eecken plancken ende ander houtten om de **Coppernollebrugge** , par billet vanden XXIIIJ^{en} Octobris 1609, alsboven X ££ p

betaelt Jacob van daele , **schipper** , over de vrecht van een schip abeelen fascheelen commende van Coppernolle, ten behouve vande Wet camere, in Maerte 1610 , par billet IJ ££

Over t meten an Ghelein verhoghe betaelt

V s

Jtem betaelt baptiste vande kynderen over de leverynghe van L fagoten omme de wetcamere ,
par billet IJ ££ p

betaelt Jan annoot over de vrecht van XVIIJ Razieren Calck, par billet
XXVIJ s p

Jtem betaelt jan De Langhe, over gheholpen thebben Abraham van hove in **t Jnwijnden vanden nieuwen strynck inden reep te Coppernolle** den tyt van IJ daeghen zyn vijfsten, ende IJ daeghen zyn vierden, ende ghewrocht thebben IJ daeghen ande wielen ende lysten van t overdrach, ende den montcost vanden zelven Abraham,
par billet XVIJ ££ XJ s p

betaelt den zelven over XVIIJ daeghen ghewrocht thebben an t slet te Coppenolle, ende IJ ££ over t voeren van zeker **Slethoutten te Vestjens**, par billet vanden XV^{en} novembris 1609,
tsamen XXX ££ p

Jtem betaelt Marcx soye over thelpen **verlegghen t slet te Coppernolle**, den tyt van XVIIJ daeghen par billet alsboven XX ££ p

Jtem betaelt den zelven over t vellen van vier abeelen omme **slethouten** te zaeghen te Copmpernolle, ende eenen dach ghewrocht int Jndoenen,
par billet IJ ££ X s p

Michiel Le Roy over de leverijnghe van een steenmande om de Calchiemaeckers,
par billet VIIJ s

Jtem betaelt Jan van trecht ende zijn medeghesellen, over t lossen van L Razieren calckasschen, ende J^c XLJ Raszieren calck
VJ ££ X s

Jtem betaelt Jaecques hueghelynck over de leverijnghe van XVJ stoopen cleene bier om de vermoosers inde schipvaert
XXXIJ s

Jtem betaelt Andries beghuein over de vrecht van V^c bondels ende LX abelen fasseelen, ende IJ^c XVIIJ bondels olmen fascheelen, mits drie voeren ghezaeght hout van Poperynghe te reepken, par billet vanden XVJ^{en} Septembris 1610

de somme van XIII ££ p

betaelt Jan de Clerck over t verlegghen van t slet te Vestiens, ende
Coppernolle, mits t vermaken vande schuere ende een stalleken te
Vestjens,
par billet vanden latsten Septembris 1610 XVJ ££

Jtem betaelt Christiaen de Vynck over tmaken vande pollije ende de wippe
inde nieuwe varwerie, twee gooten, vier dacveinsters, een dobbel duere
int onderlat ende een camerduere, met diversche ander wercken ter
zelve varwerie , by tbillet ghespecifiert,
par billet van 3^{en} Octobris 1610 XX ££ p

Item den zelven ende Jaecques hueghelijck over t overwerck ghedaen
ande zelve varwerie , als verleyt te hebben de gheheele camere met
abeelen bert, zeker veinsters, een leere, twee jocken ghemaect, om de
saeyen te spoelen, ende ander wercken XIIIJ s p

Jtem betaelt Claeys heyerman over de therynghe tzyne huuze (*een
herberg, dus*) ghedaen naer (*na*)
t meten vande Calchiede, par billet IJ ££ p

betaelt Marcx soyer (*Sohier*) over tmaken van J^c XXV abeelen fascheelen,
par billet XXXV s p

betaelt Eustaes herreman ende Pierre cappelle , matsers, op rekenijnghe
van t matsen vande **steenbrigghe inde Leverstraete**
par billet vanden VJ^{en} Octobris 1610 VIIJ ££ p

Jtem betaelt Jaecques mahieu ende Michiel Pruvost , zaeghers , over
huerliedder werck int zaeghen vande spannen, grondtzcillen, lysten ,
gordijnen, pylen, plancken, eecken berdt, ten behouue vant **overdrach te
Reepken**, par vyf billetten XLVIJ ££ XV s VJ d p

Jtem betaelt Lucas morel ende zyn medeghesellen ter ghoeder
rekenijnghe van zyn ontghonnen werck an t overdrach te Reepken, par
drie billetten , t J^e vanden IIIJ^{en} Septembre ende d andere van IJ^{en} ende XIIJ^{en}
Octobris 1610,
tsamen bedraghende ter somme van J^c XLIJ ££ p

Jtem betaelt voor den zelven Moreel ende zyn medeghesellen twelcke
hemliedder valideert op huerliedder voornoemde werck, an francois Widoot

IJ ££ ende an Jaecques pruvost XLVIIJ s ,
tsamen par twee **billetten vanden refectiemeestere** V ££ VIIJ s p

betaelt Pieter van damme de Jonghe over ghelevert te hebben ande
werclieden die verwaest hebben inde schipvaart, de matsers, ende die t
zavele om de calchiede ghevoert hebben, ende ander wercklieden **drie
tonnen, ende zekere kitten cleene bier** ,
par ordonnantie vander Wet, de somme van VIIJ ££ VIIJ s p

Jtem betaelt Jaecques vande Wynckele, over de leveringhe van drie
haemersteerten om den Calchiemaekere, een wijnbeyrie, een asse om de
dienaers waeghene, een bier waghene om Jan schonaert, een bierboom om
de dienaers ende twee plantsoenen,
par billet XIIJ ££ IIIJ s p

betaelt Robert Pruvost, over gheplackt thebben de brantozije inde
varwerie, langhes nnieuwe
dack , par billet IIIJ ££ IIIJ s

betaelt Andries makeblyde over den coop van twee elsen om de goten
vande varwerie
VIJ ££ XIIJ s

betaelt Jan de Clerck op rekenynghe van zyn ontgonnen werck te Vestjens,
par billet vanden
XIJ^{en} Octobris 1610 IJ ££ p

betaelt Joos de honthauwere over de vacatie van twee daeghen int
zoucken vande boomen
bequame (*geschikt*) ende noodich tot de wercken vande Coppernolle ende
Reepken ,
par billet L s

betaelt Jan de Langhe over tmaken van vier speijdueren, t beslaen van
zeker slethoutten, ende ghelost XXV sletten om t slet aldaer te repareren ,
par billet XXVIJ ££ XIIJ s p

2874 - 13 - 0

Ook wat er aan het oprichten van die nieuwe ververij voorafging,
is te vinden in die zelfde stadsrekening van 1609-10

Jtem betaelt d'heer Christiaen grimmijnck ende Robert de grave over den
coop vande timmeraige (*bouw*) van een huus, alsnu ghestelt op **Sint Jans
reckhof** ten oorboire vande corroyerie ende varwerie vande saeijen, par
acquyt op den dos (?) van voorwaerde

J^c IIII^{xx} ende XII ££ p (= 192 ££)

Jtem betaelt Jan vande ghoosteene hebbende de agreatie van Adriaen
herreboort zoo over hem als over de kynderen van hubert timmerman,
van den coop van twee erfven ligghende ande schipvaert by de groote
steenbrigghe, die d'huusvrauwe vanden voornoemden herreboort ande
Stede vercocht heeft, in vulle betaelijnghe vande zelve erfven, de somme
van

J^c IIII^{xx} ££ p

Jtem betaelt d'huusvrauwe vanden voornoemden Adriaen herreboort als
hoir van Ghelein sheerjanssoone vervanghende haer medeconsoorten
over een jaer croijs van XX ponden grooten de welcke de stede hemlieden
schuldich was vanden coop vande voornoemde erfven, par ordonnantie
van den XIIIJ^{en} Novembris 1609

XV ££ p

Jtem betaelt Maeyken d'outste dochtere van Steven beaugrandt in
minderijnghe vanden coop van thus staende op treckhoff daer den
couroyere vande sayen jeghenwoordelick wont, twelcke de Stede jeghens
Cornelis pierens haeren vooght ghecoght heeft, par twee ordonnantien
wtter camere, tsamen

XLVIJ ££ p

Paul-Johan Desegher

Bidprentjes

Henri Vandenberghe

Inleiding

Deze internetversie is bedoeld als aanzet voor wie er delen uit wil gebruiken om er uitvoeriger mee om te gaan. Ze steunt op een beperkte verzameling die werd vergeleken met een ruimere niet gelokaliseerde verzameling in de loop der jaren door onze handen gepasseerd.

We laten de losse besprekingen voorafgaan door een eerder snelle vlucht over het terrein en zijn geschiedenis.

Verder gaan we dan later specifiek in op de themata die in de iconografie representatief zijn.

In vogelvlucht

Van devotieprentje tot bidprentje

Bidprentjes, devotieprentjes, santjes, doodsprentjes¹.. daar willen we vooraf een paar woorden over schrijven. Devotieprentjes werden uitgedeeld op school, bij bedevaarten en bij de eerste en plechtige communie. Nu liggen ze in een schoendoos of in een koffertje al naargelang de persoonlijke waarde die men eraan toekent. De optie om ze te bewaren is afhankelijk van de affectieve binding met de oorspronkelijke uitgever of verzamelaar.

1 Bij de standaardwerken die hierover rapporteren is zeker E. H. Karel VAN DEN BERGH *Bidprentjes in de Zuidelijke Nederlanden, 1975, Brussel*. Van het museum van Volkskunde Gent, *Rendez vous met Magere Hein, 1986 Gent*. Van Eddy MEULEBROUCK, *Ingelmunsterse bidprentjes en rouwgebruiken, Ingelmunster 1992*.

De eerste bidprentjes waren gewone devotieprenten. Ze waren bedoeld om *stichtende* beeldjes te verspreiden, de gelovige *geestelijk voedsel* te bieden. Zoals de naam het zegt, de vroomheid bevorderen *door de mysteries van het geloof² aanschouwelijk voor te stellen, Bijbelse gebeurtenissen in beeld te brengen en het leven van de heiligen te doen herleven.*

Men verdedigde vroeger dat het gebruik in de dertiende eeuw begon³.

Meer dan tweehonderd jaar werden de prentjes ingekleurd en met de hand getekend. Dit was een logisch vervolg op wat er al in de miniaturen van de middeleeuwen gebeurde.

De drukkunst gaat in die periode over van houtsnede op papier naar kopergravure.

Iets duurzamer wordt het wanneer het perkament als grondstof opdaagt. Algemeen citeert men Antwerpen als hoofdplaats van de tientallen kunstenaars tekenaars, schilders, plaatsnijders, *verluchters* en drukkers⁴. Nog lang na de dood van de graveurs werden hun platen steeds opnieuw afgedrukt⁵ en bleef men duizenden exemplaren afleveren tot circa 1830 de litho op het voorplan trad.

De klopjes⁶ in Amsterdam worden vaak geciteerd als de start van de doodsprentjes. Zij deelden in beperkte kring prentjes uit om een gebed te vragen voor een overleden bewonderde priester, biechtvader van hun *godsvruchtige* gemeenschap. De ontstaansperiode is dus volgens deze stelling tussen 1600 en 1650.

- 2 Mysteryes van het geloof zijn voor de katholieke iconografie verbonden met hun specifieke geloofswaarheden, bv. Over vagevuur en hel.
- 3 Toevallige vondst in 1953 (1250) genoteerd in het boek van Karel van den Bergh.
- 4 *Antwerpse devotieprenten vanaf de contrareformatie tot aan de Franse Revolutie.* Joanna Peeters & Jan Van Hemelryck, Leuven 1979.
- 5 Er is weinig symboliek in die eerste prentjes: een altaar, een graf, een kist met daarop een gekruisigde Christus, het alziend oog Gods en vaak onderaan een moraliserend zinnetje.
- 6 *Klopjes* wordt in Wikipedia omschreven als: het kloppenleven ontstond na 1581 toen in de gereformeerde Nederlanden en de Generaliteitslanden een algeheel verbod op kloosterorden werd ingevoerd. Er mochten vanaf dat moment geen novicen meer worden aangenomen en via natuurlijk verloop kwam er langzaam een einde aan het kloosterleven. Dit verbod betekende voor katholieke vrouwen dat het niet meer mogelijk was om een religieus (klooster)leven te leiden. De oorsprong van het kloppenleven kan dan ook worden gezocht in dit kloosterverbod en was een echt Nederlands fenomeen. Toen het gedurende de negentiende eeuw weer mogelijk werd om kloosters te stichten, stierf het kloppenleven dan ook weer langzaam uit.

Uit Nederland, het protestantse Noorden, kwam het extra katholieke gebruik naar Antwerpen. Vandaar het extra katholiek en contrareformatorisch geladen karakter van de meeste bidprentjes.

Trente

Hiernaast zie je de combinatie van de vier evangelisten en het Heilig Sacrament, de eucharistie, met het accent op de tegenwoordigheid van Christus in de hostie (contrareformatorisch element)

Het Concilie van Trente (1545-1563) heeft van deze iconografische ontplooiing de vruchten geplukt. Terecht

schrijft men dat het katholieke Zuiden bijzonder gunstig was voor de bloei van deze geloofsondersteuning.

De kerk heeft er ijverig aan gewerkt om, vaak boven de hoofden, zwaar theologische leerstellingen door de symboliek en codetaal van stilaan geijkte afkortingen⁷ overeind te houden.

Het gedrukte bidprentje

In het zuiden lagen de zaken anders dan in Nederland. Niet alleen was er de taalproblematiek, waarbij de hoogste klassen zich voor al uitten in het Frans, maar bestond ook een eigen sociale stratificatie. Vaak noteert men dat de afstand tussen de gewone man en de betere verfranste klasse duidelijk af te lezen is in de bidprentjes: *dure Franstalige exemplaren voor hun standgenoten en voor de*

⁷ We gaan er verder op in R.I.P – A.M.D.G. – I.H.S – D.O.M.

*gewone man banale Nederlandstalige uitgaven zelfs qua tekstopzet*⁸. Deze stelling kunnen we niet zomaar onderschrijven. De Franstaligheid in onze grensstreek zal wel beïnvloed zijn door de naburen. Dat alleen de adel en de rijke burgerij *doodsanctjes* liet drukken is algemeen begrijpelijk. Dat vooral de priesters vertegenwoordigd zijn is niet alleen economisch te verklaren. Oorspronkelijk was dit ingegeven door religieuze erkenning van hun geestelijke vader en geloofsverspreiding als propagandamotief.

De kostprijs sprak ook een woordje mee te in het verhaal. Kleur, afmetingen, papiersoort of perkament en het loon dat de plaatsnijders aanrekenden was variabel. De perkamenten prentjes kosten al heel vlug een halve stuiver per stuk. Voor de betere of grotere prenten kon dat oplopen tot twee of meer stuivers per stuk. Papier en prenten waren goedkoper. Tijdens de laatste jaren van de zeventiende eeuw verschenen de veel goedkopere papieren prentjes die de perkamenten tegen 1850 volledig zouden verdringen. Voor het grootste deel van de bevolking werden ze betaalbaar naar het einde van de eeuw. Dan werd het mechanisch geproduceerde prentje algemeen. Dat was meteen de doodsteek voor de laatste perkamenten exemplaren.

Er zijn echter weinig prentjes uit de laatste helft van de zeventiende eeuw en begin achttiende eeuw bewaard. De plaats van overlijden werd zelden vermeld. Omwille van de bekende exemplaren die meestal in Nederland gevonden zijn situeert men de niet gelokaliseerde ook in de buurt van Holland.

De handschriften zijn ruimer verspreid aangetroffen, maar ze zijn toch nog zeldzaam. Hierin haalde Vlaanderen nog geen tiende van wat in Nederland verscheen. Pas in 1802, na het concordaat tussen de katholieke kerk en Napoleon kon het bidprentje hier aan zijn opmars beginnen⁹.

De Parijse markt en de collegae

Parijs ontwikkelde zijn eigen stijl: de Saint Sulpicestijl. De naam wijst op de stadswijk waar de voornaamste uitgeverijen hun vestiging hadden: BASSET, BOUASSE, BOUMARD, DOPTER, LEBEL, LETAILLE, TURGIS. enz. Het verspreidingsgebied van deze conventionele, sentimentele afbeeldingen werd fors uitgebreid.

Parijs zal dan een eeuw de markt beheersen. ondanks enkele

8 Tekst uit *Mededelingen van de Vereniging voor Heemkunde in Klein-Brabant* vzw – Karel MICHELS.

9 Men kent een exemplaar van de familie VERCRUYSSSE in Kortrijk uit 1805 (cf. Fonds SLOSSE, Stadsbibliotheek, Kortrijk.)

verdienstelijke, plaatselijke producenten zoals het huis Hemelstoet (1857-1889) en de firma VAN LOO (1853-1900), beide in Gent. Tenslotte blijft Antwerpen met talrijke uitgeverijen zoals Hendrik LEYS, J.B.J. VANDENNEST J.M. Topol VAN OS-DE WOLF aan het woord¹⁰. Verdere belangrijke uitgevers waren G. VAN MERLEN,, J. RATINCKX EN J.J. CONTGEN. In de twintigste eeuw werden de uitgevers te talrijk om hier nog behandeld te worden.

Vlaamse specialiteit

Het hof van Keizerin Maria Theresia (1717-1780) was verzot op perkamenten devotieprentjes net als op de gedrukte en liefst nog die in kleur. De keizerin liet er verscheidene inkleuren ter nagedachtenis aan haar bloedverwanten. Ze waren meestal gemaakt door bekende kunstenaars maar dat kon uiteraard het volksgebruik niet stimuleren. De bidprentjes voor het volk zouden pas een eeuw later ingang vinden.

Nooit is het gebruik van het bidprentjes zo algemeen geworden als in Vlaanderen tenzij langs de Vlaamse en Duitse taalgrenzen. De oudste Franstalige bidprentjes komen niet uit Frankrijk maar uit de Zuidelijke Nederlanden. Ook in de Noordelijke Nederlanden verschenen Franstalige bidprentjes lang voordat ze in Frankrijk ingang vonden, bijvoorbeeld rond Kortrijk rond 1830 en nadien vooral in Roubaix, Douai, Lille, Tourcoing en Dunkerque¹¹. De toestand in Parijs is niet uitvoerig bestudeerd. We vinden er een grote prentenmarkt in binnen- en buitenland maar – op het eerste zicht – niet voor de eigen Parijse omgeving,

m. a. w slechts in beperkte mate voor de plaatselijke markt. Omstreeks 1860 verschenen de eerste geslaagde lithoportretbidprentjes.

- 10 De eigenaar van dit laatste bedrijf was de vader (Antwerpen 1847-1911) van kunstschilder Tony VAN OS en in de uitgeverswereld nam hij een voorname plaats in. Naast uitgever en producent van prentjes en verkoper van kerkboeken rozenkransen. enz. in zijn winkel in de Borzestraat werd hij ook de oprichter van de Gazet van Antwerpen.
- 11 Deze visie is uiteraard beïnvloed door de studies rond de verzameling Slosse. L. Slosse, 1977 De verzameling rond Kortrijk met de prachtige verzameling aanvankelijk in het stadsarchief van Kortrijk.

Klassering

Bij de bidprentjes onderscheidt men vijf soorten: knekelprentjes, kerkhofprentjes, aflaatprentjes, ars-moriendi-prentjes en portretbidprentjes.

De knekelprentjes droegen of beeldingen van doodshoofden, geraamten, enz. Voorstellingen van graftombes met of zonder bijfiguren ziet men op de kerkhofprentjes. De aflaatprentjes hebben afbeeldingen van een kruisbeeld met een aflaatgebed. Weinig opwekkend en van een lugubere smaak getuigend waren de ars-moriendiprentjes maar die zouden het langst standhouden.

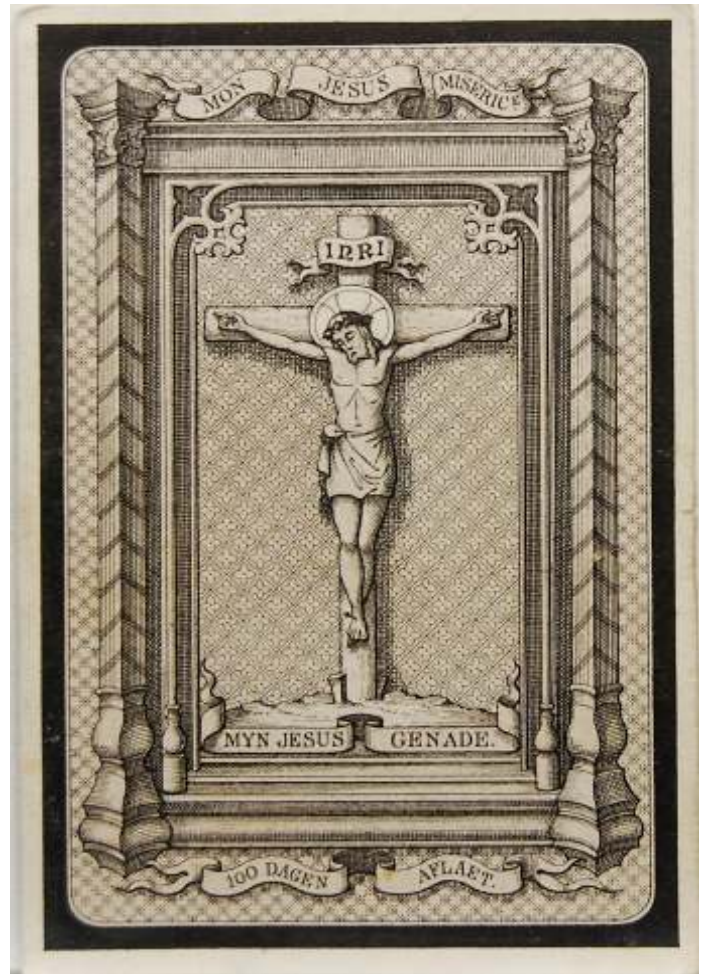
Aparte vormen

Een heel apart gegeven zijn de bidprenten uitgegeven op speelkaarten. De voorzijde is bedrukt met de persoonsgegevens van de overledene plus plaats en tijdstip van de uitvaart, Die kaart werd gegeven als uitnodiging om de uitvaart bij te wonen. Deze kaarten waren in gebruik rond het einde van de achttiende eeuw en begin van de negentiende eeuw. Een zinnige verklaring werd daarvoor nooit gevonden. De meest gangbare uitleg was een papiertekort, nochtans werd in die periode geen papierschaarste gemeld. Of waren het overschotten van drukkerij? Maar daarvoor waren de kaarten te mooi afgewerkt en te druk verspreid.

Galgenhumor, de vreugde van het kaartspel tegenover de droefheid voor de overledenen.

Of de filosofie van het leven zoals het lied dat hierop zinspeelt?

Ook bidprentjes van gesneuvelden van zowel WO I als WO II werden met duizenden in omloop gebracht. Ze vroegen aandacht voor de gesneuvelden maar waren vooral een eerbetoon aan het vaderland. Sommigen wilden zo hun verkleefdheid aan hun geboorte- of woonplaats aantonen, voor andere was het dan weer een navolgen van hun stad- of dorpsgenoten.

Het Vlaamse speelveld

Het oudst bedrukte bidprentje in Brugge zou gemaakt zijn voor de eerwaarde heer Jacob WIELMAECKER, pastoor van de Potterie, overleden op 12 maart 1814. Pastoor SLOSSE vertelt in zijn boek Rond Kortrijk wat er gebeurde in 1841 wanneer een rijke mulder, Ivo VERCOUTERE, tevens kerkmeester en wethouder in de gemeente Sint-Baafs-Vijve op 7 april stierf. Francisca LONCKE, zijn weduwe, vroeg een grote uitvaart en santjes. De pastoor verzette zich er tegen: *Wat peinst ge wel* zei hij. *Dit is al pracht en glorie boven uwen staat. Dat is goed voor kinderen, ze geven dat niet aan grote mensen.* Men heeft ze dan maar bij de maaltijd uitgedeeld.

In de eerste helft van de 19^e eeuw waren onze landelijke drukkers weinig mondig en onvoldoende uitgerust qua drukmogelijkheden. Slechts zeer langzaam ziet men nieuwe ontwerpen ontstaan die, los van Antwerpen, de voorstellingen op de bidprentjes gaan bepalen. Maar naast het initiatief en de vindingrijkheid van de ontwerpers is het vooral de evolutie van de drukkunst zelf die het bidprentje gaat veranderen.

Tussen 1830 en 1850 zijn de zerkjes in de mode. Op het prentje is een zerk afgebeeld, soms met de naam van de overledene, en daarrond enkele symbolische motieven: een lijkwade, een treurwilg, een engel, een wenende vrouw. Ook dit was geen succes.

Handgeschreven

Bidprentjes, met de hand geschreven, dateren uit de jaren 1600. De gedrukte daarentegen duiken slechts uitzonderlijk op rond 1730, in de zogenaamde klopjeswereld. Het waren meestal perkamentjes, met de hand beschreven en in een klein aantal exemplaren verspreid, hooguit een dertigtal. Alhoewel de klopjes over heel Nederland verspreid waren, beschouwt men Amsterdam toch als de bakermat van het ontstaan van bidprentjes.

In de 18e eeuw zijn de gedrukte bidprentjes een zeldzaamheid. Rond 1780 komt hierin een kentering en daar speelt Antwerpen weer een bijzondere rol. Om dit uit te leggen, moeten we terug naar het jaar 1648, de vrede van Westfalen, het einde van de dertigjarige en ook de tachtigjarige oorlog, met één woord *de godsdienstvrede*. De

Zuidelijke Nederlanden blijven overwegend katholiek en hier begint de contrareformatie of de heropleving van het katholiek geloof. Het zijn vooral de Jezuiten die trachten het volksgeloof en de volksdevotie weer tot bloei te brengen. En ze doen dat onder andere door het verspreiden van devotieprentjes, prentjes van heiligen of van scènes uit het evangelie, al of niet in medaillon en met beperkte tekst. Die worden vooral gedrukt in Antwerpen waar uiterst befaamde ontwerpers en graveurs aan het werk zijn (LEYS, MOLS, SCHIPPERS). Wanneer rond het jaar 1800 het doodsprentje ingeburgerd is, is het niet te verwonderen dat men de tekst van het overlijdensbericht op de rug van het devotieprentje gaat drukken.

Luxe

In 1840 drukt men prentjes met goud- of zilveropdruk, maar na enkele jaren is door het gebrekkige procédé het opgelegde goud weggesleten zodat ze praktisch onleesbaar werden.

Een andere luxe in die periode is het gebruik van porseleinkaartjes als bidprentjes, tussen 1850 en 1870. We vinden dit uiteraard meer in de grote steden en/of bij de rijke bevolking.

Hedendaagse iconografie

Over de hedendaagse prentjes kunnen we niets meer schrijven dan het zijn producten van de tijd, vaag en esoterisch, holistisch en *ontwijkend ...* Ze komen doorheen de periode waarin men *pseudo-securaliserend* ermee omging en hebben zich volledig afgezet tegen dogmata en leerstelling waardoor ze verzeild zijn geraakt in de schemer en de nevel, vaak pastelkleurig en de sentimentaliteit voorbij. Rakelings voorbij aan het officieel document met de data van geboorte en overlijden en vermelding van de betrokken families, met of zonder een foto op de voorzijde. Her en der met de intimistische touch van enkele voornamen.

Verzamelwoede

Waarom verzamelt iemand bidprentjes? In eerste instantie lijkt dit maar een lugubere hobby, maar als je er verder op ingaat, heeft het toch iets aantrekkelijk. Je bent bezig met een verzameling die grote genealogische en iconografische waarde heeft.

De oudste bidprentjes hadden vaak prachtige afbeeldingen die uit kopergravures bestonden en een goede detaillering en afwerking hadden. De Franse Revolutie deed het bidprentje bijna verdwijnen maar na het concordaat met Napoleon in 1802 leefde het gebruik weer op en doet het zijn intrede bij de burgerij en de boerenstand. Vijftig jaar later is het een algemeen gebruik.

Bidprentjes zouden moeten stimuleren tot gebed voor het *zielenheil* van de overledene en resulteren daarnaast in een surplus aan familieverbondenheid.

Wie in zijn verzameling *invulprentjes* heeft die kan er fier op zijn en zit met oude exemplaren in zijn verzameling.

Op het einde van de 18^e eeuw werden de perkamenten prentjes meer en meer vervangen door goedkopere prentjes van papier en kwamen zo in het bereik van minder kapitaalkrachtige personen. En toch zal de verzamelaar - tenzij hij de gelukkige is die de familiepapieren erfde of als hij aankocht via *ebay* of *delcampe* - eerder kleine hoeveelheden kunnen tonen.

De tekstzijde

De oudste bidprentjes gaven heel kort een oproep tot gebed, de naam en de sterfdatum van de overledene. Rond 1730 ging men ook teksten afdrukken en bijzonderheden uit het leven van de overledene. Zoals leeftijd, geboortedatum en plaats, naam van de partner, datum van de begrafenis en meestal een gebed, verder ook nog citaten uit de Bijbel.

De tekstzijde kan men onderverdelen in het vignet, de aanhef, de persoons-gegevens, de in memoriamtekst en het Rust-in-Vrede.

Het Vignet

De tekst werd meestal vooraf gegaan door een vignet. Dit was een kruisje, doodshoofd, zandloper of een engeltje. Bij priesters treffen we meestal een kelk aan. Dit gebruik verdwijnt in de jaren zeventig. De meest populaire aanhef was *Bid voor de ziel van zaliger*....

Na 1945 gebruikt men steeds vaker *Gedenk in Uw gebeden...* of *Laat ons bidden voor*.... Nog later evolueert het bidprentje naar een herinneringsprentje en zien we steeds vaker *In Memoriam...* of *Ter herinnering / nagedachtenis van*...

In tegenstelling met de doodsbrief waar dan een iets langere formule op stond was deze aanhef vrij sober en uniform. De tijdsgebonden zin *Het heeft de Heer behaagd tot zich te roepen*¹² ...getuigt niet van een posttridentijnse theologie.

12 Het ware een interessante studie om de theologische achtergrond van de aanhef te bestuderen. Het Tweede Vaticaans Concilie gooid de ramen open en inspireerde een trendbreuk in het doemdenken omtrent Gods Wil.

Carolus Verhelst was de priester die zich heeft bekommerd om de stichting van de zusters Paulienen binnen de stad.

De persoonsgegevens

Onder de naam van de overledene volgt de geboorte- en overlijdensdatum alsmede de geboorte- en overlijdensplaats, soms ook de begrafenisdatum. Bij gehuwden treft men de naam van de partner aan en bij een ongehuwde staat er vaak Jonkman of Juffrouw. Beroep en doodsoorzaak zijn meestal niet opgegeven, wel een indicatie betreffende de wijze van overlijden: plots, na een langdurige ziekte, door een smartelijk ongeval enz. Ook lidmaatschap van religieuze verenigingen worden vaak vermeld. Ook kerkelijk en wereldlijke onderscheidingen worden aangegeven evenals kerkelijke of maatschappelijke functies. Gezien de vele gegevens die op sommige bidprentjes moesten vermeld worden ging men dan over van een enkel naar een dubbel bidprentje. Wie het sacrament van de zieken ontving krijgt de melding *voorzien van de laatste heilige sacramenten*¹³, en/of *met de pauselijke zegen in articulo mortis*¹⁴. In het Fonds SLOSSE vonden we prentjes met een stamboom.

13 Biecht, Heilig Oliesel (dialect: berechting, eertijds Sacrament der stervenden, nu sacrament der zieken) en Heilige Communie (Laatste teerspijze, viaticum).

14 Deze pauselijke zegen mag de priester geven aan stervenden. Na biecht en communie wordt door de kerk verzekerd dat men de volle aflaat heeft verdiend en alle zondestraffen kwijt is (cf. infra).

De In Memoriamtekst

Het rouwbeklag beslaat het grootste deel van de tekstzijde. Vaak in de moraliserende traditie een niet altijd goed samenhangende verzameling van vrome teksten of citaten. Om zeker de goede teksten op het bidprentje te zetten waren boekjes¹⁵ in de omloop waaruit men een verantwoorde keuze kon maken. Meestal werd dit gedaan door de priester of zelfs de koster, de onderwijzer of een familielid dat wat opzoekingen deed in reeds verschenen teksten. Halverwege de twintigste eeuw werden de teksten altijd persoonlijker.

Het Requiescat in pace

De tekstzijde van een bidprentje wordt over het algemeen afgesloten met Hij ruste in vrede of met de Latijnse afkorting R.I.P. en spreuken waar men aflaten¹⁶ mee kon verdienen. In de loop van de jaren zestig zijn de spreuken geleidelijk verdwenen.

De beeldzijde van het bidprentje

Van realisme en sentiment naar kunst

De tijd waarin de symbolen die verwezen naar de vergankelijkheid van de mens (schedel, de zandloper, zeis..) kan ons verrassen in zijn directheid. We gaan vaak voorbij aan de eenvoud van de boodschap. Bij de beschrijving van de verschillende veel gebruikte themata gaan we daar verder op in.

De donkere en sombere prentjes blijven in de kerkhofsymboliek hangen. Ca 1870 vinden we afbeeldingen van graven, met engelen die een krans neerleggen, afbeeldingen van kerkhoven enz

Midden de twintigste eeuw werden de zwarte rouwranden op bijna alle bidprentjes vaak weggelaten of vervangen door een paars of grijs randje. In de jaren zeventig van de 20^e eeuw werden de bidprentjes mooie kleurenprenten en waren de randen, vooral de zwarte, verdwenen

Als reactie op de zeemzoete en kitcherige prentjes van Saint-Sulpice kregen we toen meer religieuze prenten meestal uit Duitsland afkomstig. Bekend zijn de prenten, met afbeeldingen uit de religieuze kunstschool van de Benedictijnenabdij uit Beuron, op de markt

15 *Verzameling der teksten uit de H. Schrift en de H. Vaders ter vervaardiging van de bidprentjes voor de overledenen*, R. J. Pierik S. J., 1928, R. K. Boekcentrale, Amsterdam.
Teksten voor bidprentjes, Ansfrius, 1907, Verbeke-Loys.

16 Omtrent Aflaten wordt in een afzonderlijk hoofdstuk uitgebreid ingegaan.

gebracht door B. KÜHLEN uit Mönchengladbach.
Begin 20^e eeuw gebruikt men zelfs schilderijen, vooral van RUBENS,
VAN DIJCK, VELASQUES, PIOMBO e.a.

*De posttridentijnse theologie
over zielen in het vagevuur blijft
doorwegen.*

Klassieke devotieitems

Voor 1860 gebruikte men vaak heiligenprentjes als bidprentjes, daarna kwamen de speciaal ontworpen doodsprentjes. De meest geliefde voorstelling was de figuur van Christus, het kruisteken of een portret van Christus met een doornenkroon. Met uitzondering van Maria werden afbeeldingen van heiligen nog maar zelden gebruikt.

Ook zeer geliefd was de Piëta, een treurende Maria met de juist van het kruis genomen Christus.

Rond 1925 ziet men op de bidprentjes steeds vaker symbolen en teksten die ontleend zijn aan de kerkelijke rouwplechtigheid.

Vanaf 1960 onderging het bidprentje een drastische verandering: afbeeldingen van Christus aan het kruis, Christus met de doornenkroon, Maria, het H. Hart enz werden vervangen door symbolische uitbeeldingen van de kruisdood. De enige religieuze afbeelding die als het ware stand hield was de icoon Maria met het kind Jezus. In Poperinge is Onze Lieve vrouw van Sint Jan nog vaak gebruikt (2015).

Hiernaast een illustratie¹⁷ van hoe theologische inhoud en evangelische gedachten ter overweging werden aangeboden. In de context van de dood werd hoop gesuggereerd voor degene die de schat van het Evangelie combineerde met de H. Hartdevotie, vaak met de verwijzing uit de Schrift en Latijnse tekst.

Moderne vormgeving

Vanaf de jaren zeventig komen vooral de prentjes van de firma BEUSELINCK voor. Dit waren kleurrijke tekeningen van het kruis in combinatie met een kaars. Een andere firma BRAKKESTEIN introduceerde de landschapsfoto op het bidprentje.

In België denken we uiteraard ook aan LANNOO en Cie.

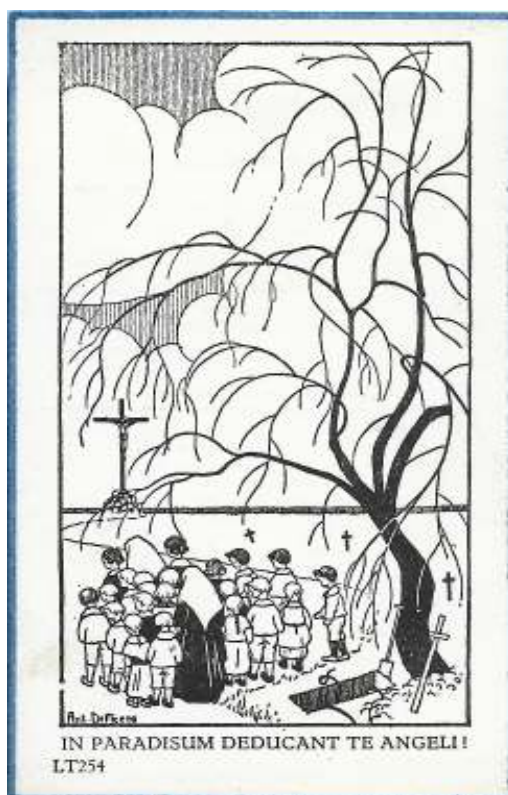
In de volgende jaren verschijnen steeds meer prentjes met de foto van de overledene erop of het zeer eenvoudige, sobere bidprentje met enkel een kruis of bloemen of een combinatie ervan. Vaak in zilver. Ook doen andere formaten hun intrede, zoals het lange rechthoekige en vierkante prentje.

¹⁷ Firma L. Turgis, Paris (Firma L. Turgis). – Catalogus online.
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5524825k/f4.image>

Nieuw

Het portretbidprentje, reeds in het begin van negentiende eeuw in gebruik, plaatste aanvankelijk een portret in steendruk of staal gravure op het prentje. Later bij de opkomst van de fotografie plakte men kleine foto's van de overledene op het prentje. Nu komen er heel wat frisse herinneringen in beeld.

Bidprentje van sergant-majoor Emile Chauvin met opgekleefd fotootje.

Kinderbidprentjes ontstonden in het begin van de twintigste eeuw, voordien gebruikte men meestal prentjes die ook voor volwassenen bestemd waren. Kinderbidprentjes zijn meestal kleiner en in plaats van een zwarte rouwrand hebben ze een paarse, blauwe of zilveren rand, soms is de rand ook helemaal verdwenen. Op kinderprentjes treffen we op de tekstzijde vaak een gedicht aan.

De bidprentjes van de militairen gesneuveld tijdens de oorlogen hadden vaak een driekleurige band en een foto in uniform.

Bij weggevoerden en politieke gevangenen treffen we vaak de driekleurige band aan.

Dit is Lannoo. Hij maakt hier gebruik van de tekenares Jaklien.

Zij die naar de stem
van God luisteren
zullen herleven

Onzekere tijden

**Verwijzingen naar passage of
inkwartiering van soldaten,
opeisingen..**

**“in de stede ende jurisdictie
van Poperinge”**

uit SAP 2 B, map 28, Jaarrekening 1649
Paul Johan Desegher

7 r GHYLEIN USEEL heeft in pacht den tol opde beesten vercocht ter vrije Jaermarkt deser Stede eenen termyn van 3 Jaeren inghegaen baefmisse 1646 emporteerende op elcke koeye 2 schelle parisis; schaep, swyn, gheete ofte buck van elck 1 schelle p, voor 36 ££ p sjaers, wanof den selven Useel niet en heeft connen ontfaen overmits t belech der stede van lpre ten dyen tyde

Aengaende d ander rechten, te weten op laecken, lynwaet ende ander waeren ende coopmanschappen ter vente inde voornomde vrye jaermarkt en is by den doender ten desen Jaere niet ontfaen

10 v(..) d'accysen op de wynen vanden halfven Jaere innegaende 1 may ende expireerende ultima octobris daernaer niet verpacht en syn gheweest

11 r CORNELIS CAPELLE op eet verclaert gheene wynen ghekeldert thebben ten selven tyde soo oock Jan Blanckaert

11 v JACQUES STEVEN d'oude es schuldich over een half jaer pacht vanden ghebranden wyn (..) ter cause datter een maent gheexpireert was door de troubelen vanden oorlooghe ten daeghe van t aenslaen

13 v Voorts wort alhyer ghenotteert dat de voorseyde accysen opde wynen niet en hebben connen verpacht wesen ter cause vande troubelen ende naementlick t belech der stede van lpre ten saysoene begonst hebbende 1^e may ende expireerende ultima october 1649 inder voughen dat de Weth heeft moeten doen opstellen een kelder ofte cantyne

14 r ende de selve wynen doen debiteeren by SIMOEN VAN SEGHERSCAPPEL tot bewaerenisse van het stederecht mits die niemant en wilde pachten

18 r Den voorseyden heere ende drye Collegien hebben andermael t'heurlieder vergaederynghe opden XXVII^{en} october 1649 gheaccordeert eene dobbel ommestellynghe omme daarmede te volstrynghe de lasten de stede nieuwelickx opgecommen ende naementlick omme te betaelen den utcoop vande exemptie van personel logement vande soldaeten dit wintersaysoen bedraeghende volghende de tauxatie daervan ghedaen byde selve burghmeesters ende Schepenen deser

18 v Stede tot laste vande op ende insetene der selve mitsgaeders de bedryfvers vande landen daeronder resorteerende ter somme van

19984 – 1 – 0

19 r Ontfancx extraordinaire

– Vande heeren van het magistraet der stede van Ipre over den coop ende leverynghe van een duust fagooten ten advenante van XX £ p t hondert, welcke de stede belast was te leveren by ordre vanden graeve de beauieu

19 v– vercoop van 2 peerden de welcke resteerden vande leverynghe dye de stede moeste doen tot Ipre by ordre vanden Baron de beuven (?)

– PIETER VANDE MARASSCHE (*staat in de lijst van weerden van dat jaar: SAP 2B, 12 r - 13 r*) over coop van twee tonnen byer de welcke resteerden van de leverynghe dye de stede moeste doen emers van seker refraichissement van soldaeten

– over vercoop van seker quantiteyt booter de welcke resteerde van t onderhoud van monsieur de sauge general de bataille vanden hertoghe van loreynen

III^{xx} VIJ £ p

– van dheers JAN VAN RENYNGHE ende JAN VANDER FOSSE over seker Collecte by hemlieden ghedaen van diversche beestiaelen wesende gherefugiert inde kercken ende Cloosters ghedeurende tlogement vande loreynsche trouppen ter somme van

III^M III^C LVIIJ £ X s p

20 r – De stede compt goet over een tauxatie byde weth ghedaen tot laste vande gonne niet hebbende ghelogiert gheweest met de loreynsche trouppen alhijer ghelogiert hebbende ten desen Jaere ofte niet naer hemlieden conditie ende ghestaethede

20 v Den rendant heeft ontfanghen vande weth seker sacxken met gheldt gerefugiert hebbende gheweest in t Convent vande Eerweerde P P Recollecten deser Stede ten fyne van daermede d insetene der selve te bewaeren Jeghens de foulle ende passaige vande soldaeten in eenen extremen noodt ende dye daermede te reduceeren (?) hebbende in t selve sacxken gevonden naer behoorlicke calculatie byde selve Weth ghedaen ter somme van I^M VIJ^C XXXVJ £ p

25 v Aen SYMOEN VAN SEGHERSCAPPEL messagier over syn pensyoen oordinaire XVJ £

26 v Alsoo JAN COUVREUR ende drye ander spelieden niet ghespeelt hebben mette musyqcquale instrumenten ter vrye Jaermarkt, H Sacraments ende ommeganghdaeghe ten desen Jaere en wort de L £ p dye men hemlieden daervooren Jaerlicx placht te gheven niet vutghetrocken

27 r Aen myn heere den Abt ende religieusen vande Abdye van S^{te} bertins over ende in redemptye van hemlieden verschen salm ten voorleden vastene XIJ £ p

28 r Mits de gulde Caemers vande Rethorycken ten desen Jaere de processien niet en hebben ghedecoreert, en wort heurlieden ordinaire pensyoen niet vutghetrocken

31 v An meestere JAN CLEENEWERCK voorschepen ende Jonckheer NICOLAYS DE MEESTER ontvangher der stede van belle twaelf kannen wyn hemlieden by de Weth ghepresenteert in erkentnisse van seker dyensten by hemlieden ande stede ghedaen XIIIJ £ VIIJ s p

32 v Betaelynghen van voyagen ende vacatien van Wetten ende haerlieden supposten, port van briefven, placcaeten ende andersints

1. Betaelt meester JOOS CHEYS Burghmeestere deser Stede over een voyage by hem ghedaen (..) omme te vercryghen schriftelicke sauvegaerde van wegghen den marquis de traignies ten fyne liberlick te moghen traficquieren in alle de fransche steden, ghereserveert de stad van Ipre

2. Betaelt d heers ende meesters GUILLAUME VANDER FOSSE Raet pensionaris deser Stede ende den greffier over een voyage by hemlieden ghedaen naer voorgaende deputatie binnen de selve stede van Iper ten fyne van aldaer te overleveren de peerden soo dese Stede ghelast was te doene by ordre vanden graeve van pailliau mitsgaeders eene generaele afrekenynghe te maecten vande contributie in hoy, bauwelynghen ende haever ende daarvan te nemen quitance ende oock vande leverynghe vande selve peerden volghende t billet van tauxatie danof synde LXXIJ £ p

33 r 3. Aen SYMOEN VAN SEGHERSCAPPEL messagier deser Stede over ghelicke voyagen by hem ghedaen tot dixmude aldaer ghelt draeghende voor den utcoop vande soldaeten vanden Wynterghernisoene metsgaeders (..)

33 v 7. Aen ROBERT FLAGOLLET over seker voyagen tot Ipre ghedaen in de presentieren van de peerden an den baron de beauieu begrepen seker debvoiren ghedeurende de loreinsche trouppen alhier laeghen

8. Aen LODEWYCK VAN PRADELLES met twee syne Compangnons over diversche voyagen soo by daeghe als by nachte ghedaen tot dixmude, belle, hontschote, grevelynghen, nieuwkercke, Cassel, St Omars ende ander plaetsen omme de dyenen als ghyden aende soldaeten alhyer passeerende metsgaeders omme te vernemen heurlieden compste ende t ghemente te diverteeren volghende XVJ billietten tsamen

J^c XIX £ XIIIJ s p

9. Aen CHRISTIAEN LAUWERS over ghelycke voyagen by hem ghedaen tot Ipre, belle, coomen, rousbrigghe, dunckercke ende ander plaetsen aldaer draeghende bryefven ende convoyeerende de soldaeten conforme 12 billetten tsaemen

XLIJ £ X s p

10. Aen ANDRIES PUUDT over ghelycke voyagen by hem ghedaen soo by daeghe als by nachte

34 r met partyen van soldaeten omme te vernemen de compste van dyer, t'draeghen diversche briefven naer dunckercke, Cassel, haesebrouck, hondtschoote, berghen ende ander

plaetsen volghende 20 billetten

IIIJ XX VIIJ £ XIIIJ s p

11. Aen MICHIEL BOEUF ende FRANCOIS BOSSAERT ter ghelycken cause metsghaders aen CHRISTIAEN LAUWERS par vyfthien billetten dyes breeder mentioneerende tsaemen

LXVJ £ XIX s p

12. Aen GUILLAUME, JAN ende PIETER BOONAERT, PIETER DEL MAIRE, JAN SCHABAILLIE ende PIETER SCHOONAERT over ghelycke voyagen by hemlieden ghedaen par vyf billietten XXX £ XVIIJ s

13. Aen ANDRIES LAMBERT, PIETER PRADELLES, JOOS DE VOLDERE, PIETER LE ROU, PHILIPPE SPERLAECKEN, QUINCTEN CARBONNIER ende andere over diversche voyagen by hemlieden ghedaen omme te vernemen vande compste vande soldaeten by daeghe ende by nachte in t draeghen van bryefven volghende elf billietten ter somme van XXXJ £ VJ s p

34 v 14. Aen CRISPYN DE WULF, GHYLEIN VAN ISEGHEM, JAN QUYNTEREEL, NICOLAYS TACQUET ende PASSCHIER DEL MAIRE over t port van diversche bryefven tot duunckercke, heeckelsbeke ende ander plaetsen par seven billietten dyer ghewaeghende XXIIJ £ VJ s p

15. Aen JAN BERLEIN (?) ,ANDRIES DYEDEMAN, JACOB BEUN, GILLIS LAMS, CAERLE BLAERE, JAECQUES LEYS, ANTHEUNES REYNAERT, JOORIS KYCKE, CORNELIS DE SCHERMER, PIETER HEUGHelynck, JAN KEERTEBAETE, JAN QUINCTREEL, NICOLAYS VERLET ende CLAYS DANNEQUEIN over bryefven ghedreghen thebben by laste van monsieur de Sauge general de bataille vande loreynsche trouppen alhier legghende tot mereghem, belle, Waetoue, oost ende west Vleter metsghaders ander voyagen voor de stede ghedaen tot dunckercke, Veurne, Ipre, Cassel ende ander plaetsen by 13 billietten XXXVIIJ £ XVJ s p

16. Aen JAN DE DEURWERDER, MAHIEU AMEELE, ANTHOINE LIEVIN, MICHIEL LE FEBVRE ende PIETER LE ROU over diversche voyagen by hemlieden ghedaen tot Ipre, belle, meessen ende ander plaetsen metsgaeders van t suveren vande vaert vande doode beesten aldaer in ghesmeeten conforme 7 billietten tsaemen XXIIJ £ IIIJ s p

35 r 17. Aen PIETER WAEVEREN ende FRANCHOIS GRISON over ghelycke voyagen by hemlieden ghedaen over gheconvoyeert t hebben seker trouppen van soldaeten naer Rousbrugghe, nieuwerkercke metsghaders t port van seker bryefven omme te vernemen d af-comste vande soldaeten alles by vyf billietten XVIJ £ IIIJ s p

18. Aen JAENE LAMMES bonne (?) deser Stede over t port ende rapport van diversche bryefven commende van Ipre, Ghendt, brussel ende ander platsen begrepen t verschodt by haer ghedaen in t coope van lotpennynghen ten dyenste vande officieren vande hooghe loye daerinne begrepen de levynghe van een lanterne tot behouve vande nacht wacht by 8 billietten danof synde XLVJ £ X s p

19. Aen BERTHOLOMEUS BEAUPREZ ende PIETER DEL MERE over diversche voyagen by hemlieden ghedaen soo by daeghe als by nachte met bryefven naer dunckercke, Iper metsghaders over gheconvoyeert t hebben seker trouppen Cavallerie naer Caester ende Rousbrigghe by acht billietten dyes breeder mentioneerende tsaemen LXXJ £ p

35 v 20. Aen JAN BAILLIEUL, PIETER VERSCHEURE, JAN DESPREZ, JACOB PORRET, JAECQUES COMMYN, JAECQUES HALLYNCK, ANTHEUNES PLAKYN, THOMAS SCHUYTERE, JOORIS MORMENTIER ende seker expresse van belle, brussel ende ander plaetsen over voyagen by hemlieden ghedaen tot houckercke, rousbrigghe aldaer gheconvoyert hebbende seker trouppen van soldaeten metsghaders d advertentie van dyes ghedaen aen t ghemeente alhyer daerinne begrepen t port van seker service van damast by 19 billietten dyes breeder mentioneerende XLVIJ £ J s

21. Aen PIETER BOONAERT sekeren expresse van Cortrycke ende JAENE LAMMES over t port van seker bryefven van Ipre, ghendt, brussel ende ander plaetsen conforme vyf billietten danof synde XXIX £ VJ s

22. Aen GHYLEIN VAN ISEGHEM, FRANCOIS GRYSOON, CHARLES LAUWERS, ANDRYES DE PUUDT ende ander over t port van diversche bryefven ende voyagen by hemlieden ghedaen soo tot belle, Roesbrigghe, Prooven, hoeckercke ende ander plaetsen in affairen de stede raeckende by 7 billietten XXXV £ VJ s

36 r 23. Aenden Pensionaris ende greffier deser Stede over een voyage by hemlieden ghedaen naer voorgaende deputaetie tot Ipre omme te tracteeren met myn heere den graeve van lammotrye nopende de levynghe by hem versocht soo van pyonniers als peerden omme te repareren de fortificatie der stede van Ipre voornoemt volghende t billet van taxatie XLVIIJ £ p

24. Aen SYMOEN AERDEN ende PIETER VAN PRADELLES over diversche voyagen by hemlieden ghedaen in affairen de stede raeckende naementlick omme te vernemen d afcompste van de soldaeten by ses billietten XXJ £ IIIJ s p

25. Aen ANDRYES PUUDT, MICHIEL BOEUF, LODEWYCK VAN PRADELLES ter ghelycken cause metsghaders aen ANTHEUNES CATHOIRE over seker dyensten by hem ande stede ghedaen by vyf billietten XXVIJ £ XIIIJ s p

26. Aen SYMOEN VAN SEGHERSCAPPLE over diversche voyagen by hem ghedaen in t draeghen van bryefven naer dunckercke ende ander plaetsen ende aldaer gheweest met den greffier deser Stede IJ^c XXXVIJ £ XIIIJ s p

36 v27. Ande eerweerde PP Recollecten over een courtoisie byde Weth hemlieden ghepresenteert ter cause van diversche dyensten ende voyagien voor de stede ghedaen by daeghe ende nachte soo in t spaensche als fransche legher IJ^c £ p

28. Aenden doender deser over t ghone by hem verschooten van t port van bryefven, placcaeten ende andersints de stede raeckende volghende de notitie by hem dyeshalven ghehouden ende de specificatie by hem overgheleyt ter somme van XIX £/ VJ s

29. Aen meestere JOORIS QUEVAL Greffier deser Stede over diversche voyagen by hem ghedaen naer voorgaende deputatie eerst tot Coomen omme te tracteeren Monsieur den marichal de gassion omme gheexcuseert te syne vande leverynghe van pyonniers soo gheschiet is daerenboven tot lpre tracteerende met don Estevan (Esteban?) de gammarre nopende de quote deser stede inde fortificatien aldaer metsghaders oock tot brugghe ten fyne van te vercryghen staet van executie (?) van sConyncx ayden ende subsidyen volghende t billet van tauxatie vanden XXV^{en} mey 1647 VJ £

37 r30. Aen dheer ende meestere GUILLAUMES VANDER FOSSE Raet Pensjonaris deser Stede over voyagen by hem ghedaen naer voorgaende deputatie naer dixmude omme te spreken don baltasar de lercader nopende de diversiteyt vande ordres over betaelynghe vanden Uutcoop van personel logement van soldaeten metsghaders omme te doen betaelynghe van t eerste payement van dyere Item in het legher voor lpre omme te tracteeren metten marquis

Sfondrato ende naementlick te beletten t afcappen vande boomen ende afsnyden vande straeten naer tquartyer van Roesbrigghe metsghaders omme ontlastynghe t hebben vande waghens ende pyonniers dye de stede moeste leveren voor de stadt van Ipre voornoemt

Item naer syn hoocheyt ende den graeve van fonsaldaigne omme te vertooghen neffens dye van belle t groot overlast vande loreynsche trouppen met sollicituden van ontlastynghe der selver soo syn excellentie den graeve van folsaldaigne belooft ende daernaer gheeffectueert is Item tot dunckercke omme te tracteeren met monseigneur destrades commandt aldaer omme t anhooren syne propositie metsghaders

37 v den graeve paluan ende Secretaris dubon (?) het laetste payment vande contributie metsghaders de leverynghe van peerden ghedaen tot Ipre soude moghen op het laetste payment valideeren

Item t vercryghen van diversche schriftelicke sauvegaerden als andersints daerinne begrepen t verschodt ende montcost vanden messagier ende ander courtoisie ghepresenteert an diversche Chiefven van oorlooghe alles conforme t billiet van tauxatie danof synde IIIJ C IIIJ XX XIIIJ £ XIIJ s

31. Anden selven over ghelycke voyagen naer voorgaende deputaetie ghedaen naer duslemond t ende van daer ghetrocken naer Steghers omme te spreken den marcquis Sfondrato volghende syn oordre alhyer ghesonden omme te anhooren de propositie dye hy vutter naeme van suyn hoocheyt aende heeren vande Weth te doenen hadde alwaer den selven marcquis hem in handen ghelevert heeft eenen beslooten bryef van syne serenissime hoocheyt ende hem belast den selven t oopenen ende te doene leverynghe van pyonniers

38 r waeghens met peerden ende timmerlieden

Item aen don Juan de mourroy Collonel omme te beletten dat syne trouppen ghedeurende hemlieden logiment tot Renighelst alhier niet en souden commen fouragieren

Item tot Belle omme te tracteeren met don Juan del ponty aldaer commandeerende metsghaders omme de leverynghe van timmerlyeden te doene volghende d oordre van syne hoocheyt als andersints daerinne begrepen den montcost vanden messagier volghende t billiet van tauxatie danof synde IJ C XXIIJ £

32. Anden selven Pensionaris over ghelycke voyagen by hem ghedaen naer loockeren omme te tracteeren metten commissaris generael metsgaeders in het legher voor Ipre omme te doen de leveringhe van pyonniers ende waeghens dye de stede moeste leveren by ordre van syne keyserlicke hoocheyt LVIJ £ XV s

33. Anden selven over ghelycke voyagen by hem ghedaen tot Ipre omme te tracteeren met den marcquis Sfondrato, den grave van lammotry ende ander officieren

38 r ende te recommandeeren dat d acte van exemptie van personeel logiement soude moghen sorteeren haar vol effect metsghaders vercryghen exemptie van personeel logiement vande sauvegaerde vanden selven lamotry begrepen den montcost vande selve sauvegaerde ende messagier IIIJ XX XIJ £

35. Aen den doender deser over diversche voyagen by hem ghedaen tot Ipre omme te betaelen de contributie ende wercklieden aldaer LIIIJ £ p

36. Aen meestere JOORIS QUEVAL greffier deser Stede over diversche voyagen naer voorgaende deputatie by hem ghedaen ten twee stonden naer dixmude leydende aldaer de pyonniers ghedeurende

39 r t belech der selver stede by syne keysderlicke hoocheyt ende oock naer t veroveren der voornomde stadt daerenboven over gheweest t hebben tot brugghe ten fyne van te vercryghen quydscheldt vande quote deser Stede in sConyncxx ayden ende subsidyen volghende t billiet van tauxatie IIJ^c XXX £ XV s

37. Anden selven over syne vacatien ende sollicituden ghedaen soo tot belle aldaer convoyerende de fransche sauvegaerden naer t belech der Stede van Ipre ten Jaere 1648

daer hebbende oock ghedaen diversche voyagen omme te tracteeren met den graeve van palveau (?) nopende t ghone dat hy telckens van dese stede versochte soo in t regaert vande pyonniers, pallisaden ende andersints

voorts over gheweest 't hebben in oughst 1648 met pyonniers voor de stadt van Veurne volghende t oordre van den marcquis Sfondrato de welcke byden selven greffier afghecocht syn gheweest toedyen over diversche voyagen ghedaen tot Ypre voornoemt aldaer doende

39 v leverynghe van haever hoy, bauwelynghen ende perssen by ordre vanden selven palvau eyndelynghe over gheweest t hebben in t legher voor de selve stadt van Ipre ten desen jaere omme te tracteeren metten selven marcquis